

Juridiska Institutionen

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Examensarbete Juristprogrammet

HRO800 HT22, 30 hp.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Om konfliktlösning vid vårdnadstvister,

särskilt om fokuset på att nå en samförståndslösning till varje pris

Emmy Rylander

Handledare: Torbjörn Odlöw

Examinator: Anna Warberg

Abstract

Regardless of the level of conflict between parents going through a separation all issues related to child custody must be resolved. The civil family law regulation is characterized by the idea that children benefit from the fact that the parents' conflict does not become subject of a court process. Furthermore, it is established that parents in conflict have a negative effect on the health of their children. Parents in conflict are given many opportunities to reach a consensual solution, both within and outside of the court. The goal given by the legislature is to avoid further conflicts and at the same time avoid a long process in court or other instances due to its effect on children. The legislature has in many aspects emphasized the importance of consensual solutions as the best option in conflicts involving children.

Consensual solutions are not always durable and if parents are in need of changing the solution, they need to proceed another identical process. In these cases, it is questionable whether a sole focus on a consensual solution is in accordance with the best interests of a child. The purpose of this thesis is therefore to examine the opportunities given to solve conflicts and if the solutions are the only way to satisfy the best interest of children.

The Swedish system can be described as enhancing conflicts between parents and the results of its measures. The solutions are not always sustainable, and it could be argued that it is not in the best interest of children to, no matter what, strive for consensual solutions.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning	2
Förkortningslista	4
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte, problemformulering och disposition	6
1.2.1 Syfte och problemformulering	7
1.2.2 Disposition och delundersökningar	8
1.3 Metod och material	9
1.4 Avgränsningar	12
2. Barnets bästa i relation till samförståndslösningar	14
2.1 Begreppet "barnets bästa"	14
2.2 Barnets bästa i vårdnadsfrågor	15
2.3 Samförståndslösning - en kompromiss mellan föräldrar?	16
3. En undersökning av samförståndslösningens betydelse enligt svensk lagstiftning	18
3.1 Gemensam vårdnad som utgångspunkt	18
3.2 Vårdnadsreformer	19
4. Möjligheter till samförståndslösning enligt svensk rätt	22
4.1 Upprättande av juridiskt bindande avtal	22
4.1.1 Bakgrund & syfte	22
4.1.2 Tillvägagångssätt	22
4.3 Samarbetssamtal	24
4.3.1 Bakgrund & syfte	24
4.3.2 Tillvägagångssätt	26
4.4 Medling	29
4.4.1 Bakgrund & syfte	29
4.4.2 Tillvägagångssätt	29
4.5 Informationssamtal	30
4.5.1 Bakgrund & Syfte	31
4.5.2 Tillvägagångssätt	32
4.6 Samförståndslösning inom ramen för domstolsprocess	34
4.6.1 Förlikningsverksamhet	34
4.6.2 Göteborgsmodellen	35
4.6.3 Konflikt- och försoningsmodellen	36
5. Möjligheter till samförståndslösning enligt övrig nordisk rätt	38
5.1 Norge	38

5.1.1 Upprättande av avtal	38
5.1.2 Obligatorisk medling	39
5.1.3 Vårdnadstvist, förfarandet i domstol	41
5.2 Danmark	42
5.2.1 Upprättande av avtal	42
5.2.2 Statsförvaltningens skyldighet	42
5.2.2.1 Vägledningsmöte	43
5.2.2.2 Konfliktmedlingsmöte	43
5.3 Finland	44
5.3.1 Upprättande av avtal	44
5.3.2 Medling genom socialväsendet	45
5.3.3 Medling inom ramen för domstolsväsendet	45
6. Samförståndslösningar - en analys	48
6.1 Relationen till barnets bästa	48
6.2 Ett konflikt drivande system?	49
6.3 En jämförelse med utländska system	51
7. Slutsats	53
7.1 Samförståndslösningar, ett hållbart fokus?	53
7.2 Avslutande kommentar	55
Käll- och litteraturförteckning	56

Förkortningslista

EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalk (1949:381)
HSLF-FS	Den gemensamma författningssamlingen för Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd
JO	Justitieombudsmannen
JT	Juridisk Tidskrift
MFoF	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
NOU	Norges offentlige utredninger (norska)
Ot.prp.	Odelstingsproposisjon (norska)
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RP	Regeringens propositioner (finska)
SCB	Statistiska Centralbyrån
SFS	Svensk Författningssamling
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

När barns föräldrar separerar eller skiljer sig är situationen präglad av känslomässiga, personliga och inte minst juridiska frågor. Oaktat konfliktnivån föräldrarna emellan måste frågor som rör vårdnad om barn lösas. Den lösningen som tillämpas i praktiken kommer att spela roll för såväl föräldrarna som barnet.

I en del situationer når föräldrar en lösning som inte behöver regleras juridiskt, men för de fall en överenskommelse inte kan träffas på egen hand krävs dock ofta en inblandning av utomstående aktörer, såsom socialtjänst eller domstol. År 2020 separerade närmare 66 000 föräldrar med barn under 18 år.¹ Samtidigt avgjordes 5 988² stycken tvistemål av vårdnadsrelaterad karaktär och totalt 3 308³ stycken avtal avseende vårdnad, boende och umgänge med barn upprättades.

Den familjerättsliga regleringen genomsyras av tanken på att barn gynnas av att föräldrarnas konflikt inte blir föremål för en domstolsprocess. Den svenska lagstiftningen präglas starkt av målsättningen att föräldrar ska nå enighet kring frågor om vårdnad, boende och umgänge och att enigheten i sin tur ligger i linje med barnets bästa. Det finns ett behov av att frågor om vårdnad kan hanteras i mindre konfliktfyllda former än domstol.

Samförståndslösningar har kommit att få en central betydelse vid separationer⁴ som involverar barn eftersom lösningar som tillkommit genom enighet får antas gynna barnet i den enskilde situationen.⁵ Barn mår bäst när föräldrar är sams och föräldrar bereds därför många tillfällen och möjligheter för att nå en överenskommelse. De flesta föräldrar når en samförståndslösning vad gäller vårdnaden av barn redan innan separationen är fullbordad.

¹ Statistiska Centralbyrån, fortsättningsvis SCB, *Statistiknyhet 2021-06-10 9.30*

² Domstolsverkets domstolsstatistik 2021, tabell 1.6

³ Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, fortsättningsvis MFoF, *Statistik om familjerätt 2020*, tabell 7

⁴ Fortsättningsvis förstås separation som skilsmässa alternativt separation mellan två föräldrar som har gemensam vårdnad om barn.

⁵ Fortsättningsvis kommer samtlig användning av begreppet "samförståndslösning" att syfta till samförståndslösningar inom ramen för vårdnadstvister.

När föräldrar är oense om frågor som rör barn är det inte ovanligt att de söker hjälp genom att inleda samarbetsamtal eller på annat sätt försöka nå en överenskommelse innan någon av dem väljer att väcka talan i domstol. För de fall föräldrar trots allt vänder sig till domstolen för hjälp förespråkas samförståndslösning även i första skedet i domstolsprocessen.⁶

I såväl Sverige som Norge, Danmark och Finland präglas de samhällseliga och juridiska systemen av strävan efter att föräldrar ska enas, inte minst när det gäller barnrelaterade frågor. Det finns en allmän uppfattning i samtliga länder om att samförståndslösningar gynnar barn i betydligt större utsträckning än lösningar som tillkommit genom domstolsprocesser. Det kan vidare konstateras att barn till föräldrar i konflikt mår sämre än barn till föräldrar som är eniga.

Domstolsverkets statistik visar att antalet vårdnads mål som tas upp i tingsrätterna har ökat med närmare 50 procent de senaste 10 åren.⁷ Bland annat har konstaterats att bristen på förebyggande arbete ligger till grund för att konflikter som hade kunnat lösas på andra sätt inleds i domstol.⁸ Det är också troligt att den stegrande konfliktbenägenheten mellan föräldrar bidrar till ökningen.⁹ Det konstateras vidare att processer i domstol kan lösas genom andra tillvägagångssätt. En del vårdnadshavare når till och med en samförståndslösning under processens gång.¹⁰ Såväl rättsordningen som samhället i stort vill förhindra att barn hamnar i långvariga konflikter och framförallt att barnen slipper vara delaktiga i vårdnadstvister vid domstol.

För att lösa konflikter mellan föräldrar har rättsordningarna i Sverige och våra nordiska grannländer infört ett antal metoder och tillvägagångssätt som till viss del påminner om varandra och till viss del skiljer sig åt. Gemensamt för dessa tillvägagångssätt är målet med att till varje pris undvika en långvarig domstolsprocess och istället nå en samförståndslösning.

⁶ Prop. 2005/06:99 s. 62 f.

⁷ Domstolsverkets domstolsstatistik 2021 tabell 1.6

⁸ Prop. 2020/21:150 s. 55 och s. 212

⁹ SOU 2017:6 s. 28–29, se också s. 139

¹⁰ Ibid. s. 27

1.2 Syfte, problemformulering och disposition

1.2.1 Syfte och problemformulering

Lagstiftaren har i många avseenden betonat vikten av samförståndslösningar som det bästa alternativet vid konflikter som involverar barn. Våra svenska domstolar, socialtjänster och övriga sociala myndigheter¹¹ erbjuder föräldrar många möjligheter till att nå en samförståndslösning som inte innefattar en domstolsprocess. Utgångspunkten för de rättstillämpande myndigheterna är att föräldrar i samtliga situationer ska nå en samförståndslösning och myndigheternas inställning förefaller närmast vara att undvika domstolsprocess till varje pris. Trots att föräldrar har tillgång till samarbetsamtal och dessutom möjligheten att upprätta avtal om vårdnad har antalet vårdnadstvister ökat.

Uppfattningen om att föräldrar bör vara överens i frågor som rör deras barn är otvivelaktig. Det svenska systemet erbjuder föräldrar många tillfällen att nå en lösning, men tillvägagångssätten med samförståndslösningar i första rummet förefaller mot bakgrund av ökade vårdnadstvister i domstol inte tillgodose föräldrars behov av stöd.

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur svensk lagstiftning underlättar möjligheten för föräldrar i konflikt att nå en samförståndslösning. För att uppnå syftet kommer uppsatsen att belysa det fokus såväl lagstiftaren som de rättstillämpande myndigheterna tillmäter samförståndslösningar i vårdnadsärenden. Uppsatsens undersökning kommer främst att behandla de möjligheter som föräldrar erbjuds för att nå en samförståndslösning utanför domstol. Emellertid kvarstår fokuset på att föräldrar ska nå en samförståndslösning även efter en process har inletts varför domstolens ansvar och de metoder som tillhandahålls av domstolen för att nå en samförståndslösning kommer att undersökas.

¹¹ Fortsättningsvis kommer samlingsbegreppet "instanser" att användas.

Eftersom synen på samförståndslösningar är densamma i våra nordiska grannländer är det av stort värde att, inom ramen för kunskapsintresset, undersöka de möjligheter som erbjuds föräldrar att nå en sådan lösning i Norge, Danmark och Finland. Användningen av den utländska rätten tjänar som syfte att fördjupa diskussionen genom att lyfta fram nya alternativa tillvägagångssätt eller en utveckling av de tillvägagångssätt som det svenska systemet redan omfattar. Den utländska rätten används därmed för att ge ytterligare perspektiv på hur det svenska systemet förhåller sig till de system som finns att undersöka i våra grannländer.

Uppsatsen syftar även till att problematisera samförståndslösningens centrala betydelse och kommer därför att fokusera på huruvida samförståndslösningar ska förstås som det enda alternativet som, enligt lagstiftaren och de rättstillämpande myndigheterna, tillgodoser barnets bästa i vårdnadstvister. Barn mår bäst när föräldrarna är sams, ett argument som har lagt grunden för synen på samförståndslösningar. Det förefaller dock finnas få belegg för att samförståndslösningar leder till att föräldrar kommer överens över tid. Diskussionen kring varför samförståndslösningar tillmätts sådan betydelse är central i uppsatsen.

Problematiseringen av lagstiftarens syn på samförståndslösningar ger utrymme för att uppsatsen ska diskutera eventuella förslag på alternativa lösningar. Emellertid uteblir ett konkret lösningsförslag eftersom det, inom ramen för uppsatsen, saknas utrymme för att framställa ett sådant extensivt förslag.

1.2.2 Disposition och delundersökningar

För att uppfylla syftet har uppsatsen delats upp i delundersökningar där varje avsnitt ämnar undersöka specifika perspektiv på samförståndslösningar som konfliktlösning i vårdnadstvister.

Barnets bästa kommer att behandlas inledande eftersom synen på samförståndslösningar har tillkommit till följd av att de har ansetts vara i enlighet med barnets bästa. En redogörelse för barnets bästa som begrepp läggs till grund för en undersökning av barnets bästa i förhållande till samförståndslösningar. I syfte att lyfta fram lagstiftarens utveckling av synen på samförståndslösningar följer därefter en undersökning av de vårdnadsreformer som ägt rum på området.

För att tillgodose kunskapsintresset fokuserar huvuddelen av uppsatsens undersökning på de svenska tillvägagångssätt som erbjuds föräldrar i en vårdnadstvist. Undersökningen av övriga nordiska länders regelverk och erbjudna tillvägagångssätt spelar roll för uppsatsens analys eftersom den ger upphov till en bredare diskussion om hur de svenska metoderna potentiellt kan utvecklas.

Slutligen förs en diskussion om samförståndslösningars betydelse, tillgodoseendet av barnets bästa och huruvida en samförståndslösning ska ses som framgångsrik och hållbar för föräldrar i konflikt.

1.3 Metod och material

1.3.1 Rättsdogmatisk metod

Den rättsdogmatiska metoden används för att beskriva det rådande rättsläget, gällande rätt. Metoden har beskrivits på otaliga vis, vilket gör att en beskrivning inom ramen för uppsatsen kan förefalla diffus eller oklar.¹² Enligt Jan Kleineman underlättar det för förståelsen av metoden att istället klargöra händelseförloppet under metodens tillämpning. Rättsdogmatiken behöver inte vara dogmatisk i den inre kärnan, det handlar om att analysera de olika momenten i rättsvetenskapen för att nå en färdig slutsats. Slutsatsen kommer i sin tur antas spegla hur rättsregeln ska uppfattas i den specifika kontexten.¹³

Med hänsyn till vad som redogjorts för ovan kan konstateras att syftet med den rättsdogmatiska metoden är att möjliggöra lösningar på rättsliga frågeställningar eller problem. Genom att tillämpa förankrade rättsregler utronas svar som tillgodoser kunskapsintresset. Den rättsdogmatiska metoden används för att beskriva gällande rätt i Sverige, Norge, Danmark liksom Finland.

Lena Olsen argumenterar för att tillämpningen av den rättsdogmatiska metoden måste i varje hänseende kunna härledas från auktoritativa källor. Utbudet av källor ska också vara snävt. Olsen poängterar att användandet av icke-auktoritativa källor kommer att ha sociologisk inverkan på såväl diskussionen som resultatet.¹⁴ I uppsatsen kommer svaren att sökas i de

¹² C. Sandgren, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, Tidsskrift for rettsvitenskap, 2015, s. 648

¹³ J. Kleineman, "Rättsdogmatisk metod", i M, Nääv & M, Zamboni (red.) *Juridisk Metodlära*, 2018, s. 26

¹⁴ L. Olsen, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT, (2004), s. 119

allmänt accepterade rättskällorna, det vill säga lagstiftning, förarbeten till lagstiftning, rättspraxis, samt den rättsdogmatiskt orienterade litteraturen.¹⁵ Därtill är det av intresse att föra diskussionen kring att vidga synen på källanvändning inom ramen för auktoritativa källor. I nedan avsnitt redogörs det mer detaljerat för vilka källor som använts utöver den rättsdogmatiska metoden samt anledningen till användningen.

Kleineman lyfter fram möjligheten att använda den rättsdogmatiska metoden för att genomföra en kritisk analys av rättsläget. Genom att använda syftesargument, att rättsläget inte är tillfredsställande, kan den rättsdogmatiska metoden leda uppsatsen till en kritisk analys av rådande rättsläge och därigenom påvisa en nödvändig förändring. Kleineman ansluter sig delvis till Olsens uppfattning och menar att en förutsättning för att syftesargument ska tillmätas betydelse är att de är baserade på auktoritativa källor.¹⁶

Den rättsdogmatiska metoden är, som tidigare nämnts, i sin något grundläggande karaktär är en metod som används för att utröna gällande rätt. Eftersom uppsatsen syftar till att analysera den svenska lagstiftarens intentioner med samförståndslösningar och de möjligheter som föräldrar erbjuds för att nå sådana bedöms den rättsdogmatiska metoden vara den mest lämpade för uppsatsen.

1.3.2 Användningen av utländsk rätt

Eftersom uppsatsen syftar till att problematisera samförståndslösningar inom vårdnadsärenden skulle det räcka att använda den rättsdogmatiska metoden. För att fördjupa förståelsen av det egna rättssystemet och de metoder som tillhandahålls i Sverige kommer uppsatsen dock att behandla motsvarande metoder i Norge, Danmark och Finland. Valet av länder att fokusera på har gjorts mot bakgrund av att deras system förekommer frekvent i svenska propositioner.¹⁷ Fokuset på samförståndslösningar är utbrett över rättsordningarna och länderna utgör dessutom våra närmsta grannländer, vilket gör en mindre jämförelse intressant ur ett nordiskt perspektiv.

Att fästa blicken på hur andra länder hanterar konflikter mellan föräldrar gör det möjligt att fördjupa kunskapen kring vilka andra möjligheter som finns för att åstadkomma en samförståndslösning. Användningen av utländsk rätt ger med andra ord upphov till möjligheten

¹⁵ J. Kleineman, s. 21

¹⁶ Ibid. s. 44

¹⁷ Se till exempel prop. 1997/98:7 s. 28, SOU 2017:6 s. 223 samt prop. 2020/21:150 s. 56 f.

att utröna förnuftsargument som kan läggas till grund för de lege ferenda-argument. Hur den svenska rätten hanterar vårdnadshavares konflikter och huruvida lagstiftarens mål med tillvägagångssätten uppfylls kan med fördel jämföras med motsvarande system i våra grannländer.

Information om metoder som används i våra grannländer kan skapa en grundligare och mer fördjupad förståelse av de svenska metodernas innehåll och syfte. När tillvägagångssätten jämförs med varandra ges utrymme för att diskutera svensk utvecklingspotential. Att inte bara fästa blicken på svenska möjligheten skapar en ny synvinkel av de egna metoderna i förhållande till andra. Analysen av utländska motsvarigheter av konfliktlösning används med fördel i situationer där en kritisk analys ska genomföras.

1.3.3 Material

Användandet av material är i stora delar av uppsatsen avgränsat till lagstiftning med tillhörande förarbeten, rättspraxis och juridisk doktrin. Särskilt viktiga för uppsatsen är föräldrabalken¹⁸, rättegångsbalken¹⁹ och socialtjänstlagen²⁰ som tillsammans med förarbeten ger en god förståelse för regleringen kring svenska vårdnadstvister och de lösningar som erbjuds. Förarbeten används i stor utsträckning för att belysa de reformer som ägt rum och för att ge en bakgrund till nuvarande lagstiftning.

För att uppnå en djupare diskussion är det i uppsatsen relevant att bredda omfattningen av källor.²¹ I undersökningen förekommer därför användande av beslut meddelade av Justitieombudsmannen (JO), vilken enligt 13 kap. 6 § RF ska utöva tillsyn över tillämpningen av lagar och föreskrifter inom den offentliga verksamheten. Beslut meddelade av JO kan bland annat avse att pröva huruvida myndigheters åtgärder står i strid mot svensk lag.²² Besluten är inte mer än rekommendationer men tillmäts stor betydelse i praktiken. De har därför tjänat som syfte att i uppsatsen komplettera rättskällorna eller tydliggöra i situationer där det finns utrymme för tolkning.

¹⁸ Föräldrabalk (1949:381)

¹⁹ Rättegångsbalk (1942:740)

²⁰ Socialtjänstlag (2001:453)

²¹ J. Kleineman, s. 44

²² 6 § Lag (1986:76) med instruktion för Riksdagens ombudsmän

Därtill har föreskrifter och allmänna råd från bland annat Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd samt Socialstyrelsen använts för att komplettera rättskällorna genom att belysa den praktiska tillämpningen av lagstiftningen. Eftersom myndigheterna är högst delaktiga i de tillvägagångssätt som används för att nå en samförståndslösning mellan föräldrar är deras egna publikationer av stor betydelse för uppsatsen.

Att praxis inte förekommer i uppsatsen i mer än ett fall har sin förklaring i att det inte finns några avgöranden från domstolarna som är av relevans. Målet är att varje föräldrapar ska nå en individuellt anpassad samförståndslösning, det ter sig därför naturligt att det saknas allmängiltig praxis på området.

I avsnittet som behandlar norsk, dansk och finsk rätt samt de metoder som erbjuds föräldrar har materialet utgjorts av lagtext med tillhörande förarbeten. Även i detta avsnitt förekommer användning av material från myndigheter och statistikmyndigheter för att ge lagstiftning och förarbeten en mer verklighetsbaserad praktisk förankring. Att använda ytterligare källor på det utländska området har inte varit relevant för uppsatsens syfte.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen har fokuserats på att belysa den rättsliga hanteringen av vårdnadstvister. Vad varje konflikt kretsar kring hamnar därför utanför uppsatsens undersökningsområde. Detsamma gäller huruvida en vårdnadshavare ska anses vara lämplig eller ej. Enbart samförståndslösningar reglerade i lag behandlas i uppsatsen varför alternativa metoder för konfliktlösning, såsom föräldrargrupper, parterapi och privat medling, inte omfattas av uppsatsen.

Den rättsliga hanteringen av föräldrars konflikter återkommer kontinuerligt till att beslut ska fattas med beaktande av barnets bästa. Samförståndslösningar inom ramen för uppsatsens redogörelse samt analys får antas ha som ändamål att vara i linje med barnets bästa. Varför begreppets innebörd inte kommer att diskuteras närmare i varje enskilt avsnitt. Hur barnets bästa tillämpas i praktiken inom varje enskilt tillvägagångssätt eller metod för att nå en samförståndslösning kommer inte att beröras. Uppsatsen kommer att diskutera barnets bästa i förhållande till samförståndslösningar.

Mot bakgrund av att det inte är relevant för uppsatsen hamnar barns delaktighet i vårdnadstvister utanför det huvudsakliga ämnesområdet. Barns delaktighet i vårdnadstvister är emellertid viktigt och kan komma att spela roll för bedömningen. Samförståndslösningar i vårdnadstvister tar sikte på föräldrarnas konflikt och uppsatsens kunskapsintresse fokuseras därför i stor utsträckning på förhållandet mellan samförståndslösningar och föräldrarnas förmåga att samarbeta över tid. Därtill undersöks den lagstiftning på området som lägger grunden till föräldrarnas rättsliga möjligheter för att nå en samförståndslösning. Barnets vilja och delaktighet i vårdnadstvisterna är av mindre intresse inom ramen för uppsatsen eftersom dess vilja i förhållande till samförståndslösningen får antas vara att deras föräldrar ska vara överens och sams.

I vissa fall är samförståndslösningar inte lämpligt, inte möjligt eller ens eftersträvänsvärt. I situationer där det förekommit våld eller annat övergrepp föräldrarna emellan är det direkt olämpligt att verka för en samförståndslösning. Detsamma gäller om barn blivit utsatta för övergrepp av en eller båda föräldrarna. Det förekommer att föräldrar är överens om att vårdnaden ska tillfalla enbart en av dem efter separation, sådana situationer ger inget utrymme för diskussion inom ramen för uppsatsen. Uppsatsen syftar till att belysa och diskutera syftet med samförståndslösningar och vilka möjligheter till att nå en sådan som erbjuds föräldrar i behov av utomstående hjälp. Situationer där samförståndslösningar är olämpliga eller ovidkommande lämnas därför utanför uppsatsens område.

Eftersom uppsatsen syftar till att redogöra för och analysera metoder och tillvägagångssätt som erbjuds föräldrar som vill nå en samförståndslösning saknas behov av att diskutera medling i förhållande till verkställighet.²³ Syftet är att diskutera de möjligheter som tillhandahålls vid vårdnadsärenden där föräldrarna är oense, varför det är viktigt att poängtera att inte heller det norska medlingsinstitutet i stort inte kommer att behandlas.

²³ 21 kap. FB

2. Barnets bästa i relation till samförståndslösningar

Uppsatsen syftar till att utröna hur vi tillvaratar och hanterar konflikter mellan föräldrar. Så fort barn är involverade är det oundvikligt att diskutera barnets bästa i förhållande till den enskilda situationen. För uppsatsens utveckling är det därför avgörande att lägga barnets bästa till grund.

2.1 Begreppet “barnets bästa”

Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, har onekligen varit avgörande för barnets perspektiv i många avseenden. Begreppet barnets bästa har sitt ursprung i Barnkonventionen och utgör en av konventionens grundpelare.²⁴ Redan år 1990 ratificerades Barnkonvention i Sverige och är sedan 2020 en egen svensk lag.²⁵

Barnets bästa är ett komplext begrepp som inte sällan ger upphov till diskussion. Lagmotiven lägger grunden till att barnets bästa alltid ska vara avgörande eller åtminstone utgöra utgångspunkten för lösningar på vårdnadsrelaterade konflikter.²⁶ Att begreppet är formulerat på allmänt vis har sin förklaring i att det ska finnas utrymme för tolkning i varje enskilt fall.²⁷ Beslutsfattande med barnets bästa i beaktning innebär att barn ska respekteras för sitt eget människovärde och för sin enskilda integritet. En uppfattning om barnets situation och varje besluts påverkan på barnet måste skapas utifrån barnets perspektiv.²⁸

Barnets bästa ska ha en inverkan på samtliga åtgärder som behandlar eller involverar barn.²⁹ Det går därmed att konstatera att samhället har ett ansvar för att tillse att beslut som fattas i vårdnadsrelaterade frågor har sin grund i, vad som får antas, utgöra barnets bästa.³⁰

²⁴ SOU 1997:116 s. 18

²⁵ Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

²⁶ Se bland annat prop. 1990/91:8 s. 27 f. och prop. 1997/98:8 s. 104

²⁷ A. Singer, *Barnets bästa, om barnets rättsliga ställning i familj och samhälle*, 2019, s. 149

²⁸ M. Sjösten, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 2020, s. 49

²⁹ 6 kap. 2 a § FB jämte Artikel 3 Barnkonventionen

³⁰ Kommittédirektiv från Justitiedepartementet, 2014:84 s. 2

2.2 Barnets bästa i vårdnadsfrågor

Det finns internationella studier som visar att långvariga konflikter mellan föräldrar påverkar barn både vid tillfället för konflikten men och också senare i livet. Långvariga konflikter i allmänhet och vårdnadstvister i synnerhet har konstaterats öka risken för att barnet i vuxen ålder utvecklar egen problematik, till exempel psykisk ohälsa.³¹

Att såväl föräldrar som barn mår bäst när konflikt inte präglar livssituationen är ostridigt. Med beaktande av den risk barn löper ska konflikter mellan föräldrar undvikas i så stor utsträckning som möjligt. I de fall konflikter ändå uppstår ska de hanteras på ett skonsamt och hållbart sätt. Det är av stor betydelse att både barn och föräldrar i ett tidigt skede erbjuds stöd- och hjälpinsatser. Trots att många reformer har genomförts har det på senare år konstaterats att det svenska rättssystemet och samhället i stort fortsatt är i starkt behov av en satsning på det förebyggande arbetet vad gäller föräldrars konflikter.³²

En bedömning av de individuella förhållandena måste alltid föreligga vid beslut om barnets bästa. Det saknas en objektiv grund som kan tänkas vara allmängiltig och således alltid skulle innebära att barnets behov har tillgodosetts.³³ Inom bedömningen ska domstolen även ta hänsyn till barnets egen vilja, en vilja som ska tillmätas olika tyngd med hänsyn till barnets ålder och mognad.³⁴

BRIS, organisationen för barnens rätt i samhället, har varit i kontakt med barn för att utreda barns erfarenheter av vårdnadstvister. Barn har i intervjuer uttryckt att de upplever en lojalitetskonflikt mellan sina föräldrar och att de inte vågat uttrycka sin vilja. Vissa barn uttryckte att deras enda vilja var att föräldrarna skulle bli sams och att de inte ville tvingas bli indragna och behöva välja sida.³⁵ Samtidigt vill barnen inte känna att de belastas med för stort ansvar i konflikten.³⁶

³¹ SOU 2017:6 s. 120 f.

³² Ibid. s. 29

³³ Prop. 1997/98:7 s. 104

³⁴ Prop. 2005/06:99 s. 6

³⁵ BRIS, *Lyssna på mig - barnets upplevelse av skilsmässa och föräldrars konflikt*, 2013, s. 59

³⁶ Ibid. s. 90 f.

Helhetsbedömningen som domstolen gör ska grundas i alla omständigheter som kan tänkas påverka barnet.³⁷ Socialnämndens utredning är grunden till barnets åsikt, varför den i förhållande till barnets perspektiv inte kan tillmätas nog med betydelse. Det är av stort värde att utredningen är grundlig, utförlig och representativ. Slutsatserna som presenteras kommer med stor sannolikhet ha direkt påverkan på barnets situation.³⁸

Antalet vårdnadstvister i domstol och antalet upprättade avtal som godkänts av socialnämnden talar för att barnets bästa tillämpas otaliga gånger varje år. Tillämpningen i varje enskilt fall får dessutom stor betydelse för barnet som involveras.³⁹

2.3 Samförståndslösning - en kompromiss mellan föräldrar?

Som tidigare nämnt åligger det domstolen att fatta beslut som, så långt det är möjligt, ligger i linje med barnets bästa.⁴⁰ Barnets bästa ger utrymme för tolkningen att samförståndslösningar inom ramen för domstolsprocessen är det mest åtråvärda resultatet. Detta eftersom vårdnadstvister i domstol utgör indispositiva tvistemål och domstolen är därför inte bunden till de av parterna framförda yrkanden. Att parterna, föräldrarna, når en samförståndslösning är det tillvägagångssätt som så långt det är möjligt ämnar till att få föräldrar att enas.⁴¹

Domstolen har i uppgift att bland annat utröna föräldrarnas lämplighet, om de tillgodoser barnets behov av trygghet och god uppfostran samt om de i övrigt kan ge barnet den omsorg som förutsätts inom föräldraansvaret.⁴² Barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar och risken för att barnet skulle fara illa är två faktorer som inte sällan tillmäts stor betydelse vid avgöranden om vårdnad.⁴³

³⁷ Prop. 1997/98:7 s. 104

³⁸ 6 kap. 19, 20 §§ FB samt A. Singer, 2019, s. 152

³⁹ Se till exempel domstolsverkets domstolsstatistik 2021, tabell 1.6 samt MFoF, Statistik om familjerätt 2020, tabell 7.

⁴⁰ 42 kap. 6 § RB, 42 kap. 17 § RB samt prop. 2005/06:99 s. 103–104

⁴¹ A. Singer, 2019, s. 184 f.

⁴² 6 kap. 1–2 §§ FB, A. Singer, 2019, s. 149

⁴³ 6 kap. 2 a § FB, A. Singer, 2019, s. 150 ff.

Samförståndslösningar har konstaterats vara det bästa för barnet eftersom det i störst utsträckning tar hänsyn till barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar.⁴⁴ Eftersträvansvärt är att föräldrar lyckas nå en plats där de kan enas i frågor om deras barn. Som berörts tidigare i uppsatsen är utgångspunkten att barn mår bäst när deras föräldrar är sams och när föräldrarnas konflikt inte blir föremål för en domstolsprocess.⁴⁵

Orsaken bakom och grunden till att föräldrar hamnar i konflikt går sällan att lösa genom förhandlingar och domstolsprocesser. Ibland är det inte möjligt att nå en kompromiss, särskilt inte med beaktande av att barn inte är en tillgång, en ägodel, som ska delas upp så rättvist som möjligt.⁴⁶

Lagstiftarens utgångspunkt om att samförståndslösningar är det bästa alternativet kan bidra till att föräldrar tvingas in i en kompromiss där en förälder kan ge vika för saker som annars varit viktiga. Det snäva fokus på att föräldrar bör nå en överenskommelse kan leda till ett fördjupande av en redan känslig konflikt.⁴⁷ Föräldrar hamnar inte sällan i en situation där fokus flyttas från barnets bästa till att i varje läge underminera den andra föräldern.⁴⁸

⁴⁴ Prop. 2005/06:99 s. 62 f.

⁴⁵ SOU 2017:6 s. 120–121 och BRIS, *Lyssna på mig*, s. 59

⁴⁶ A. Singer, *Gemensam vårdnad för alla föräldrar - barnets bästa eller social ingenjörskonst?* SvJT, 2014, s. 348 f.

⁴⁷ *Ibid.* s. 355

⁴⁸ SOU 2017:6 s. 195 f.

3. En undersökning av samförståndslösningens betydelse enligt svensk lagstiftning

3.1 Gemensam vårdnad som utgångspunkt

Det bästa för barnet är som konstaterat att föräldrarna kan enas i frågan om vårdnad om barn. Så långt det är möjligt har barn rätt till omvårdnad från båda sina föräldrar.⁴⁹ Utgångspunkten kan därför tänkas vara att gemensam vårdnad är det som bäst tillfredsställer barnets behov av kontakt med båda föräldrarna. Synen på gemensam vårdnad som utgångspunkt ligger ofta till grund för regleringen på området.⁵⁰

Anna Singer menar att normen om jämställda föräldrar och ett gemensamt föräldraskap ligger till grund för den utveckling som sker på familjerättens område. Barnets bästa hamnar ofta i skymundan och begreppet fungerar snarare som en täckmantel för samhällets normbildning.⁵¹

Utformningen av vårdnadsregleringen samt den centrala position och betydelse den gemensamma vårdnaden har tillerkänts genom lagreglerna kan bidra till skapandet av normer. Funktionen kan verka handlingsdirigerande och ger uttryck för att föräldrar ska bete sig på visst sätt för att uppträda önskvärt. Att lägga fokus vid ett fungerande samarbete kring barn leder inte sällan till att regelsystemet får som funktion att uppfostra föräldrar. Därtill nämns att lösningen på konflikten sällan ges tillräckligt mycket utrymme. Inte heller hamnar barnets behov eller skydd i första rummet. Samhällets syn på ett gemensamt och jämställt föräldraskap kan emellanåt leda till att föräldrar i konflikt tvingas samarbeta med varandra för att nå en samförståndslösning.⁵²

Vill en eller båda vårdnadshavarna åstadkomma en förändring vad gäller vårdnaden av barn är utgångspunkten att beslutet ska fattas av domstol.⁵³ Till huvudregler finns inte sällan undantag. Vårdnadshavare kan också nå en samförståndslösning på egen hand och träffa ett avtal som inte föranleds av en stämning vid domstol.⁵⁴

⁴⁹ Artikel 7 Barnkonventionen

⁵⁰ A. Singer, 2019, s. 156

⁵¹ A. Singer, 2014, s. 355

⁵² Ibid. s. 348 f.

⁵³ 6 kap. 5 § 1 FB

⁵⁴ Se mer i avsnitt 4.1.

3.2 Vårdnadsreformer

I takt med reformer som ägt rum på vårdnadsområdet har ett starkare barnrättsperspektiv växt fram under de senaste årtionden. Ett antal reformer har bidragit till att vårdnadshavare har beretts tillfälle och möjlighet att kunna nå en lösning före men även under en pågående domstolsprövning.⁵⁵

Den svenska barn- och föräldrarätten regleras i föräldrabalken⁵⁶ som trädde i kraft år 1950. Lagstiftningen som behandlade regleringar gällande barn var innan dess separerad i flera lagar som var för sig omfattade specifika delar av rättsområdet. Ett tydligt exempel återfinns i uppdelningen i 1917 års lag om barn *utom* äktenskap⁵⁷ och i 1920 års lag om barn *i* äktenskap⁵⁸.

Liksom i nutid ansåg lagstiftaren redan vid stiftandet av 1920 års lag om barn i äktenskap att vårdnaden skulle tillfalla såväl modern som fadern gemensamt. Vid eventuell äktenskapsskillnad var domstolen ansvarig för vem som skulle tillerkännas den fortsatta vårdnaden om barnet. Domstolens ansvar avsåg samtliga situationer, oaktat om föräldrarna var ense. Barnets bästa skulle läggas till grund för beslutet för de fall det kunde anses vara skäligt.⁵⁹

Sedan införandet av föräldrabalken har flertalet förändringar ägt rum. Samtliga lagreformer som har tagit sikte på bestämmelser som rör barn har på något vis syftat till att belysa, framhäva samt stärka barns rättigheter och deras ställning som rättsinnehavare. Strävan efter att tillgodose barnets behov har präglat utvecklingen i sin helhet.⁶⁰

När nya regler om äktenskapsskillnad på 1970-talet infördes i giftermålsbalken⁶¹, påkallades även en förändring av reglerna om vårdnad i föräldrabalken. De nya reglerna som infördes avsåg bland annat att reglera vårdnaden av barn efter äktenskap men också vårdnaden av barn som fötts av en ogift kvinna.⁶² Under samma årtionde infördes dessutom möjligheten för att den gemensamma vårdnaden skulle bestå även efter separation. Förändringen innebar att

⁵⁵ Se bland annat prop. 1997/98:7, prop. 2005/06:99 samt prop. 2020/21:150

⁵⁶ Föräldrabalk (1949:381)

⁵⁷ Lagen den 14 juni 1917 (nr 376) om barn utom äktenskap

⁵⁸ Lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap

⁵⁹ 2 § samt 8 § i Lagen den 11 juni 1920 (nr 407) om barn i äktenskap

⁶⁰ Se bland annat prop. 1997/98:7, prop. 2005/06:99 samt prop. 2020/21:150

⁶¹ Giftermålsbalken (1920:405), upphävd sedan 1988-01-01

⁶² Prop. 1973:32 s. 2 samt s. 24–26

domstolen ålades att ansvara för prövningen om föräldrar efter separation skulle tilldelas vårdnaden gemensamt.⁶³

Reformen under efterföljande årtionde medförde att kravet på domstolsprövning upphävdes. Föräldrar kunde därför som utgångspunkt utöva vårdnaden gemensamt även efter en separation utan att det förekom av ett domstolsbeslut.⁶⁴

Den nuvarande synen på samförståndslösningar som det bättre alternativet vid konflikter mellan vårdnadshavare utvecklades under 1990-talet. Då ålades föräldrarna att så långt det är möjligt på egen hand att nå en överenskommelse i frågor som rör vårdnad av barn. En av dagens tyngsta argument för vårdnadsfrågan, föräldrars möjlighet att tillgodose barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna, gavs uttryck för.⁶⁵ Bestämmelsen gav dock upphov till en diskussion och kritiserades eftersom den kunde tolkas som att barn ska umgås med en förälder som riskerar att skada barnet. Kritiken lades till grund för en ny bestämmelse som infördes år 1993 och som stadgade att umgängesfrågan skulle bedömas med beaktande huruvida det föreligger en risk för att barnet far illa vid umgänge.⁶⁶

I samband med att barns rätt att komma till tals i frågor om vårdnad och umgänge infördes i föräldrabalken lyftes också möjligheten för föräldrar att nå en överenskommelse utan inblandning av domstol.⁶⁷

Många föräldrar lyckas, utan utomstående aktörers inblandning, att komma överens i frågor som rör deras barn. Detsamma gäller även vid separationer. För de fall föräldrarna är överens och det inte finns risk för att det kommer att ske en förändring av läget finns det ofta inget behov av något uttryckligt avtal mellan föräldrarna. Istället fungerar samarbetet kontinuerligt och anpassas på utefter barnets situation och egna behov.⁶⁸

Domstolarna och domstolsprocessen är starkt begränsade i förhållande till det behov föräldrar har av att lösa sina meningsskiljaktigheter och grunden till deras konflikt. Det saknas i mångt

⁶³ Prop. 1975/76:170 s. 1–2

⁶⁴ Prop. 1981/82:168 s. 1

⁶⁵ Prop. 1990/91:8 s. 3 f.

⁶⁶ Prop. 1992/93:139 s. 26–29

⁶⁷ Prop. 1994/95:224 s. 1 samt s. 13, se mer om möjligheterna i avsnitt 4.

⁶⁸ SOU 2005:43 s. 217 f.

och mycket möjlighet att inom ramen för domstolsprocessen möta föräldrar och barn när det gäller insatser i form av stöd och hjälp.⁶⁹

Föräldrar vänder sig upprepade gånger till familjerätten och/eller till domstolen eftersom de har svårt att finna långsiktigt hållbara lösningar. Det är inte ovanligt att barn vars föräldrar genomgår en separation med efterföljande vårdnadstvist blir föremål för även socialtjänsten. Om socialtjänstens utredningsenhet mottar en orosanmälan vad gäller barnet kan barnet dessutom bli aktuellt inom familjerätts- och barnenheten.⁷⁰

⁶⁹ Prop. 2020/21:150 s. 55

⁷⁰ FoU Södertörns skriftserie nr. 174/20, s. 4

4. Möjligheter till samförståndslösning enligt svensk rätt

Samhället och rättsordningen har en tydlig vision om att föräldrar ska kunna lösa sin konflikt på ett så smidigt och icke-krävande sätt som möjligt. Följande avsnitt kommer för enkelhetens skull att redogöra för svenska metoder och tillvägagångssätt enligt den önskvärda ordningen. Mot bakgrund av det utrymme föräldrar har att inverka på innehåll och upplägg av vårdnaden får upprättande av avtal anses vara den minst ingripande åtgärden och ett domslut utgör motsatsvis den mest ingripande åtgärden.

4.1 Upprättande av juridiskt bindande avtal

Under år 2021 godkändes totalt 3 047 avtal avseende vårdnad, boende och umgänge med barn. Av dessa kan utläsas att 1 897 rörde vårdnad.⁷¹

4.1.1 Bakgrund & syfte

Sedan slutet på 1990-talet erbjuds föräldrar möjligheten att nå en överenskommelse som kan få juridiskt bindande verkan och därmed kan verkställas likt en dom. Kommunen där barnet är folkbokfört är skyldig att ge föräldrar möjlighet att träffa avtal i frågor om vårdnad, boende och umgänge.⁷² För att avtalet ska tillmätas juridisk giltighet ska det godkännas av kommunen, vilket i praktiken är socialnämnden, eller tingsrätten.⁷³

Möjligheten för socialnämnden att godkänna avtalet tillkom med hänsyn till att så snart en domstolsprocess inleds förvärras i många fall konflikten mellan föräldrarna. För att undvika att barn blir inblandade i en vårdnadstvist i domstol måste frågor om vårdnad kunna handläggas även i mindre konfliktfyllda former.⁷⁴ Möjligheten hänvisades tidigt till “*den finska modellen*” eftersom systemet fått inspiration från vårt grannland i öst.⁷⁵

4.1.2 Tillvägagångssätt

För de fall föräldrar är överens eller i vart fall har anledning att tro att de kan komma överens inom en snar framtid erbjuds möjligheten att upprätta ett avtal. Det saknas egentliga formkrav

⁷¹ MFoF, *Statistik om familjerätt 2021*, tabell 7

⁷² Prop. 1997/98:7 s. 80 f. och s. 120 f.

⁷³ 6 kap. 17 a § jämte 6 § FB och 5 kap. 3 § SoL

⁷⁴ M. Sjösten, s. 245

⁷⁵ SOU 1995:79 s. 106 f. och 202 f.. Se mer under avsnitt 5.3

för innehållet i bredare utsträckning än att samförståndslösningen ska nedtecknas. Innan socialnämnden godkänner avtalet görs dock en prövning av avtalets innehåll och främst huruvida barnets intressen har satts i första rummet eller inte. Därtill förutsätts också att avtalet är skriftligt och att parterna skriver under det.⁷⁶

För de fall föräldrar är eniga och har kommit fram till en lösning tyder mycket på att den kan godkännas av socialnämnden eller domstolen. En lösning som inte objektivt sett är den bästa lösningen men som föräldrar kan enas om ställs mot en objektivt bättre lösning som föräldrarna inte kan enas om. Att föräldrar kan enas är ofta det bättre alternativet eftersom lösningen tenderar att bli mer eftersträvansvärd än en lösning som domstolen "tvingat" på föräldrarna.⁷⁷

Prövningen av föräldrars upprättade avtal utgör en mer omfattande process än att enbart granska överenskommelsen i sig. Socialnämnden har även en utbredd utredningsskyldighet. En utredning av föräldrarnas lämplighet som vårdnadshavare ska inhämtas vid sidan om upplysningar om barnets övriga förhållanden. Av utredningen bör föräldrarnas uppfattning, barnets vilja, samarbetsförmågan och andra relevanta uppgifter i ärendet framgå.⁷⁸ Det ska inte föreligga någon skillnad mellan ett domstolsbeslut och ett av socialnämnden godkänt avtal vad gäller tillfredsställande underlag. Att barnets bästa har iakttagits måste prövas i lika stor utsträckning i båda instanser.⁷⁹

Vid tidpunkten för godkännande får avtalet samma verkan som en dom och möjligheten för domstolen att verkställa avtalet inträder för de fall någon av parterna skulle avvika från det överenskomna.⁸⁰ Om avtalets innehåll inte är tillräckligt detaljerat och tydligt ska socialnämnden neka godkännande, särskilt med beaktning av att avtalet riskerar att inte kunna verkställas i ett senare skede om det föreligger oklarheter.⁸¹

⁷⁶ 6 kap. 17 a § andra stycket FB, se också 6 kap. 2 a § FB och 6 kap. 6 § FB

⁷⁷ A. Singer, 2019, s. 157

⁷⁸ HSLF-FS 2017:51

⁷⁹ Prop. 1981/82:168 s. 77, prop. 1997/98:7 s.120 f. samt JO 2001/02 s. 278

⁸⁰ 21 kap. 1 § tredje stycket FB

⁸¹ M. Sjösten, s. 248

Det finns inget som formellt hindrar en förälder som har ingått ett avtal om vårdnad från att senare väcka talan om samma sak i domstol. Inte heller föreligger det något hinder för domstolen att fatta ett beslut i ett mål där föräldrarna under processens gång har ingått ett avtal.⁸²

Ett godkänt avtal gällande vårdnad av barn ska meddelas Skatteverket och Försäkringskassan dagen för beslutet. Information om ett avtal som omfattar ett barn som fyllt 15 år ska även nå Centrala Studiestödsnämnden.⁸³

Ett av domstol eller socialnämnd godkänt avtal kan inte överklagas.⁸⁴ Om föräldrarna väljer att inte tidsbegränsa avtalets giltighet är avtalet giltigt från godkännandet fram tills att ett nytt avtal eller ett domstolsavgörande ersätter det tidigare avtalet.⁸⁵ Ett tidsbegränsat avtal har fördelen att det ger utrymme för en prövning av överenskommelsens faktiska innebörd, om det fyller sin funktion och om det är möjligt att efterleva. Gäller överenskommelsen vårdnaden av barnet borde dock inte tidsbegränsade avtal godkännas med beaktande av att det torde strida mot barnets bästa.⁸⁶

4.3 Samarbetssamtal

Samarbetssamtalen utgör en viktig metod för att få föräldrar att undvika en tvist i domstol.⁸⁷ Antal barn vars föräldrar deltog i samarbetssamtal under 2021 uppgick till 20 931.⁸⁸

4.3.1 Bakgrund & syfte

Under 1970-talet utvecklades tanken på att föräldrar bör nå en samförståndslösning som i så lång utsträckning det är möjligt inte innefattar en domstolsprocess.⁸⁹ I vissa fall kan inte föräldrar nå en överenskommelse på egen hand och på så sätt få ett avtal godkänt enligt ovan nämnda tillvägagångssätt. Samarbetssamtal infördes med syfte att erbjuda föräldrarna en

⁸² NJA 2008 s. 304, NJA 2012 s. 933 samt JO 2001/02 s. 275

⁸³ 6 kap. 17 b § FB

⁸⁴ 6 kap. 17 a § femte stycket FB

⁸⁵ Prop. 1997/98:7 s. 87

⁸⁶ Ibid. s. 109 f.

⁸⁷ E. Ryrstedt, *Samarbetssamtal - leder de till en "sann" överenskommelse för barnets bästa, eller bara en förhandlingslösning?*, SvJT 2009, s. 821

⁸⁸ MFoF, *Statistik om familjerätt 2021*, s. 2

⁸⁹ Prop. 1981/82:168 s. 47, 1997/98:7 s. 40 och s. 80 samt SOU 1995:79 s. 57

möjlighet att enas med hjälp av samtalsledare. Målet var att skapa en plats där föräldrarna med stöd i samtalsledarna ska ta ansvar för lösningen av deras konflikt.⁹⁰

Trots att det till en början inte var obligatoriskt att erbjuda samtalen hade 217 av Sveriges kommuner infört möjligheten år 1986.⁹¹ Det visade sig att det var samhällsekonomiskt lönsamt att erbjuda kostnadsfria samtal med samtalsledare istället för att låta varje oenighet tas upp domstol för lösning. Först år 1991 blev det obligatoriskt för kommunen att tillhandahålla samtalen och i slutet av årtiondet omfattades inte bara vårdnad- och umgängesfrågor utan även frågan om barns boende.⁹²

Samarbetssamtalets syfte och mål är att i så stor utsträckning som möjligt se till att barnets bästa ska tillvaratas i en samförståndslösning mellan föräldrarna. Med andra ord syftar samtalet till att underlätta för föräldrar att hitta ett sätt att kunna kommunicera enklare. Samtalet syftar också till att få parterna att försöka enas och att de ska nå ett fungerande föräldraskap. Även i fall där en samförståndslösning inte kan nås tjänar samarbetssamtalet som syfte att bana väg för ett fortsatt samarbete mellan föräldrarna. Målet är att konflikter ska kunna undvikas i allt större utsträckning även fortsättningsvis.⁹³

I vissa fall är samarbetssamtal inte lönt att inleda. Om möjligheterna till en samförståndslösning inte föreligger eller om det finns anledning att tro att resultatet är utsiktslöst bör inte samtal ägas rum.⁹⁴

Samarbetssamtalet betydelse och funktion återspeglas i föräldrabalken. Samarbetssamtal bör vara den första åtgärd som vidtas så snart föräldrar inte är ense i frågor som rör barn. Innan föräldrarna vänder sig till domstol bör de på egen hand söka samarbetssamtal. Ju tidigare samarbetssamtal inleds, desto mer ökar chanserna att nå en samförståndslösning.⁹⁵ Till en början var verkställande av en vårdnadsutredning avhängigt samarbetssamtalets resultat. Först

⁹⁰ SOU 1995:79 s. 93 f.

⁹¹ Socialstyrelsen, *Samarbetssamtal vid vårdnads- och umgängestvister*, 1988:17

⁹² Prop. 1990/91:8 s. 27

⁹³ *Ibid.* s. 27 f.

⁹⁴ *Ibid.* s. 30

⁹⁵ Prop. 1997/98:7 s. 44 f.

vid de fall samtalen inte resulterat i en samförståndslösning kunde en vårdnadsutredning aktualiseras.⁹⁶

4.3.2 Tillvägagångssätt

Det åligger kommunen att erbjuda kostnadsfria samarbetsamtal.⁹⁷ Föräldrar kan på egen hand ansöka eller genom domstolen bli förelagda att behöva infinna sig på ett samtal hos familjerätten. Samarbetsamtal kan alltså ske i anslutning till eller efter en separation. Det kan också ske mellan föräldrar som inte levt ihop eller annars enbart är oense om frågor som rör barn.⁹⁸

Kommunen är skyldig att tillgodose att ett samarbetsamtal inleds, oaktat om det är påkallat av domstolen eller om föräldrar på egen hand kommer i kontakt med kommunen. Ifall enbart en av föräldrarna skulle inkomma med ett önskemål om samarbetsamtal är kommunen inte i lika stor utsträckning skyldiga att tillgodose önskemålet. Det kan dock konstateras att kommunen *bör* ta på sig ansvaret.⁹⁹

I de fall föräldrarna redan varit i kontakt med domstolen åligger det domstolen att besluta om samarbetsamtal om det finns förutsättningar för det.¹⁰⁰ Beslut från domstolen förutsätter inte att det finns samtycke från föräldrarna.¹⁰¹ Mot bakgrund av att samtycke inte behöver föreligga är det av värde att påpeka att domstolen saknar sanktionsmöjlighet för de fall en förälder väljer att inte delta. Föräldrar har rätt att få sin tvist prövad och senare avgjord i sak vilket innebär att domstolen inte får tvinga parter som uppenbart motsätter sig samarbetsamtal.¹⁰²

Samarbetsamtalet genomförs tillsammans med två socialsekreterare och initieras genom enskilda samtal med föräldrarna eller genom ett gemensamt samtal. De enskilda samtalen används ofta vid tillfällen där det inte är tillräckligt utrett vad konflikten kretsar kring. Kontakten med utbildade personer med särskild kunskap om barn och framför allt barns behov

⁹⁶ SOU 1995:79 s. 57

⁹⁷ Kommunallag (2017:275) 2 kap. 5 § samt SoL 8 kap. 1–2 §§

⁹⁸ M. Sjösten, s. 232 f.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Prop. 1990/91:8 s. 29

¹⁰¹ Ibid. s. 30 samt s. 64 f.

¹⁰² Prop. 2005/06:99 s. 104

fyller en viktig funktion när det finns svårigheter i ett gemensamt föräldraskap. Initiativ från domstolen bör föregå en vårdnadsutredning.¹⁰³

Så snart domstolen kan anta att samarbetsamtal gynnar konfliktens lösning ska de förordnas. Särskilt med beaktande av att det i vissa fall är tillräckligt att föräldrar blir uppmärksammade på risken att barn far illa av konflikten.¹⁰⁴ Senast två veckor från att föräldrarna på eget initiativ ansökt eller genom förordnande från domstol påkallat samarbetsamtal ska det erbjudas.¹⁰⁵

Vid införandet av samarbetsamtal klargjordes att det finns situationer där domstolen bör vara återhållsam med beslut. Om sådana samtal redan förekommit mellan föräldrarna eller om det finns skäl att tro att någon av föräldrarna inte kommer att delta i samtalen bör domstolen inte förordna det.¹⁰⁶ Särskilt viktigt är det att ta hänsyn till att samarbetsamtal innebär en eventuell fördröjning av lösningen på konflikten och att barn därför riskerar att komma i kläm. Förordnandet ska därför innehålla en tidsram, normalt saknas skäl att låta samtalen pågå längre än fyra månader.¹⁰⁷ Omkring 70 % av samarbetsamtalen avklaras inom tidsramen.¹⁰⁸

För att behålla sin opartiska ställning ska domstolen inte ge några direktiv vid förordnandet om samarbetsamtal. Samtalen ska vara förutsättningslösa från vårdnadshavarnas sida och direktiv riskerar att försumma möjligheten att nå resultat. Syftet med samtalen ska klargöras för föräldrarna vid inledningen av samtalet. Lösningar som föreslås från föräldrarnas sida och som uppenbart strider mot barnets bästa ska samtalsledaren följa upp och förklara konsekvenserna av.¹⁰⁹

Samtalsledaren ska uppmana föräldrarna att bortse från saker som ägt rum tidigare. Fokus ska istället vara på att nå en så bra lösning som möjligt för framtiden. Ifall en förälder uttrycker sig destruktivt om eller på annat sätt anklagar den andra föräldern ska samtalsledaren ingripa.¹¹⁰ Eftersom sekretess råder under samarbetsamtalen kan det som sägs inte komma att användas

¹⁰³ JO 1995/96 s. 74

¹⁰⁴ Prop. 1997/98:7 s. 42

¹⁰⁵ HSLF-FS 2017:51

¹⁰⁶ Prop. 1990/91:8 s. 30

¹⁰⁷ JO 1982/83 s. 189

¹⁰⁸ M. Sjösten, s. 236

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Socialstyrelsen, *Vårdnad, boende, umgänge*, 2012, s. 164 f.

för eller emot parterna i eventuell domstolsförhandling.¹¹¹ Parterna kan dock välja vilken typ av sekretess som ska tillämpas, socialtjänst- eller familjerådgivningssekretess. Det senare innebär att ett uttryckligt medgivande krävs för att röja sekretessen.¹¹²

Det finns tillfällen då samtalsledaren får lov att avbryta fortsatta samtal, till exempel om det är uppenbart att en samförståndslösning inte kommer att nås eller om ena föräldern utnyttjar tillfället till att visa missnöje mot den andre föräldern. Vid avslutande av samarbetsamtal, oaktat om det avbrutits i förtid eller ej, bör det redovisas till domstolen för de fall en process pågår. Den sekretess som mötena omfattats av ligger till grund för vad redovisningen ska innehålla.¹¹³

Om samarbetsamtalet har lett till en samförståndslösning och domstolen har förordnat samtalen från början är det av naturliga skäl enkelt att skicka det upprättade avtalet så att det kan fastställas genom dom. För de fall en domstolsprocess inte är inledd kan socialnämnden godkänna avtal.¹¹⁴

Idag förs det diskussioner kring om det finns fog för att två samtalsledare ska vara närvarande under samtliga möten. Det finns såväl fördelar som nackdelar som vägs mot varandra. Två samtalsledare gör det möjligt att sinsemellan kunna diskutera olika perspektiv från mötet samtidigt som det är resurskrävande och leder till långa väntetider.¹¹⁵

Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd har konstaterat att samarbetsamtalen underlättar för föräldrar att nå en samförståndslösning, samtidigt som domstolsprocesser undviks. Dessutom uppmärksammar samtalet föräldrar i längre utsträckning på att det finns ett behov av stöd för såväl den enskilde som barnet.¹¹⁶

¹¹¹ 26 kap. 1 och 3 §§ Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

¹¹² Prop. 1997/98:7 s. 94 f.

¹¹³ M. Sjösten, s. 242

¹¹⁴ Ibid. s. 251. Mer om avtal i avsnitt 4.1

¹¹⁵ Prop. 1997/98:7 s. 42

¹¹⁶ SOU 2017:6 s. 139 & Socialstyrelsen samt MFoF, *Samarbetsamtal. Kartläggning av föräldrars och samtalsledares erfarenheter*, s. 7

4.4 Medling

4.4.1 Bakgrund & syfte

När samarbetsamtal inte varit lyckade i den bemärkelsen att föräldrarna inte nått en samförståndslösning åligger det domstolen att fortsatt arbeta för att nå en överenskommelse. Som ett led i arbetet har tingsrätten möjlighet att besluta om medling.¹¹⁷ Innan en medlare utses bör domstolen, med hänsyn till medlingens syfte som en sista åtgärd, ha uttömt sina möjligheter till samförståndslösningar på annat sätt.¹¹⁸

En grundförutsättning för medling är att det inte verkar olämpligt att parterna når en förlikning. Därtill bör medling inte förordnas ifall en förälder motsätter sig medling eller om det på annat sätt kan antas att förutsättningar för medling är svaga. I vissa fall kan medling vara det bästa alternativet för att åstadkomma en verklig lösning. Med beaktande av medlarens möjlighet att fokusera samtalen i annan utsträckning än domarens möjlighet inom ramen för domstolsförhandling är medling särskilt betydelsefull.¹¹⁹

4.4.2 Tillvägagångssätt

En medlare förordnas å parternas vägnar och ett föreläggande om inställelse vid sammanträde skickas till föräldrarna. Något reellt samtycke från föräldrarna förutsätts inte för att medling ska ske, men parterna bör som utgångspunkt vara villiga att enas. Enligt Mats Sjösten är ett bra riktmärke för när medling ska förordnas när vårdnadsutredningen har verkställts eftersom det ger medlaren ett tillfredsställande underlag för diskussion.¹²⁰

Eftersom medlarens arbete och kompetens inte anges i lag görs en bedömning av dessa i varje situation. I vissa fall är medlaren en advokat och i andra en socialsekreterare. Det finns även situationer där andra yrkesverksamma utses till medlare.¹²¹ Det finns inget närmare reglerat förfarande vad gäller medlingens utförande. Arbetet och handläggningen av medlingstillfällen planeras tillsammans med domaren. Det åligger medlaren att bedriva medlingen på ett aktivt sätt och att kontinuerligt låta barnets bästa stå i centrum.¹²² I samband med att medling beslutas

¹¹⁷ 6 kap. 18 a § FB

¹¹⁸ Prop. 2005/06:99 s. 63 f.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ M. Sjösten, s. 262

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid. s. 263

ska också rätten meddela när medlingen ska upphöra. Tidsramen ska i regel inte vara längre än fyra veckor. I vissa fall finns det dock skäl för att förlänga fristen för att ge föräldrarna mer tid att nå en lösning.¹²³

Medlaren ska efter medlingens avslut lämna en redogörelse till domstolen. Redogörelsen ska innehålla vidtagna åtgärder men enbart kortfattad information bör meddelas. Parternas förtroende för medlaren är av särskild betydelse och ska inte försvåras av att parterna är oroliga för att deras lämnade uppgifter ska avslöjas.¹²⁴ En grundläggande förutsättning för ett lyckat medlingsförfarande är att medlingen bibehåller sin konfidentiella natur. I det fall föräldrar framställt en begäran om det ska sekretess råda på uppgifter som lämnats under medlingen.¹²⁵ Medlaren kan dock åberopas som vittne under senare förhandling förutsatt att föräldrarna samtyckt till det.¹²⁶

2014 års vårdnadsutredning visade att den av domstolen påkallade medlingen inte används i särskilt stor utsträckning.¹²⁷ Utredningen konstaterar, med hänvisning till en något osäker uppgift, att domstolarna utser medlare i 1 till 3 procent av målen. Vidare diskuteras möjligheten att domarens egna negativa erfarenheter av medlare leder till att de i större utsträckning avstår från förfarandet.¹²⁸

4.5 Informationssamtal

De metoder som redogjorts för i ovanstående avsnitt ska enligt lagstiftaren användas primärt. För de fall det inte är lämpligt eller möjligt att upprätta ett avtal, genomföra samarbetsamtal, familjerådgivning eller delta i medling kan någon av föräldrarna väcka talan vid domstol. En förutsättning för att rätten ska ta upp yrkandet¹²⁹ om vårdnad, boende eller umgänge är numera att föräldrarna deltagit i ett informationssamtal.¹³⁰

¹²³ 6 kap. 18 a § FB

¹²⁴ SOU 2017:6 s. 31 samt prop. 2020/21:150 s. 81

¹²⁵ 36 kap. 3 a § Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

¹²⁶ Prop. 2020/21:150 s. 165

¹²⁷ SOU 2017:6 s. 27

¹²⁸ Ibid. s. 30

¹²⁹ Yrkanden enligt 6 kap. 5 § FB, 6 kap. 14a §, 6 kap. 15a § alternativt yrkanden om äktenskapsskillnad

¹³⁰ 6 kap. 17 c § jämte 5 kap. 3 § SoL

4.5.1 Bakgrund & Syfte

Tidigare har konstaterats att antalet vårdnadstvister har ökat de senaste åren, trots att det svenska systemet tillhandahåller flertalet instanser för att i ett tidigt skede lösa konflikter mellan föräldrar. Förebyggande åtgärder har konstaterats vara en av orsakerna till att vi inte kunnat lösa problemet.¹³¹ Ärenden som inleds i domstol har i många fall kunnat lösas genom andra tillvägagångssätt.¹³²

Sedan början av år 2022 är det obligatoriskt för vårdnadshavare att närvara på ett informationssamtal inför att en ansökan om stämning lämnas in vid tingsrätt vad gäller barns vårdnad, boende eller umgänge.¹³³ Syftet är att i ett så tidigt skede som möjligt informera föräldrar om att det finns andra tillvägagångssätt att nå en lösning, som inte innefattar en domstolsprocess. I Norge finns ett liknande system med obligatoriskt inslag inför domstolsprocess. Det norska systemet har bedömts skapa goda förutsättningar för att föräldrar ska nå en samförståndslösningar.¹³⁴

I förarbeten konstateras att lagen införs med sikte på att informationssamtalen ska medföra att färre ärenden tas upp vid tingsrätt. Förhoppningen är att föräldrarna på egen hand ska nå en lösning i frågorna och därmed undvika ytterligare ärenden i domstol. Att införa informationssamtal som en processförutsättning innebär att samtliga föräldrar nås av information som av domstol och lagstiftaren ansett vara relevant.¹³⁵

Genom att ge föräldrar information om den rättsliga regleringen och hur en domstolsprocess kan påverka barn försöker lagstiftaren uppmärksamma föräldrar på att vara än mer avhållsamma i förhållande till att lämna in ansökan om stämning. Målet med informationssamtalet är således att föräldrar informeras om hur dem på annat sätt kan nå en samförståndslösning utanför domstol. Information om samarbetsamtal och om hur föräldrarna kan lyckas upprätta ett juridiskt bindande avtal ges i kombination med vilka övrig hjälpinsatser och stöd som finns. Målsättningen är att föräldrarna ska komma till insikt om att det går att åstadkomma en lösning på konflikten genom överenskommelse.¹³⁶ Det finns statistik som visar

¹³¹ SOU 2017:6 s. 29 samt s. 136

¹³² Prop. 2020/21:150 s. 55

¹³³ 6 kap. 17 c § FB jämte SOU 2017:6 s. 30 samt s. 244

¹³⁴ Prop. 2020/21:150 s. 56 f., mer om det norska systemet i avsnitt 5.1

¹³⁵ Prop. 2020/21:150 s 57 samt SOU 2016:7 s. 324

¹³⁶ 7 § HSLF-FS 2022:18

att flera föräldrar uppnår en samförståndslösning under processens fortlöpande.¹³⁷ Samtidigt finns information om att föräldrar i vissa fall saknar kunskap om konfliktlösningsmetoder som inte innebär en stämning vid domstol.¹³⁸ Informationssamtalet syftar till att skona barn från föräldrarnas tvister.¹³⁹

4.5.2 Tillvägagångssätt

Det åligger kommunen där barnet är folkbokfört att tillhandahålla och erbjuda föräldrar informationssamtal.¹⁴⁰ Samtalet är obligatoriskt när det avser tvistiga frågor om barns vårdnad, boende eller umgänge. En förutsättning för att informationssamtal påkallas är därför att föräldrarna har barn under 18 års ålder.¹⁴¹ Om särskilda skäl föreligger får domstolen ta upp yrkanden till prövning trots att informationssamtal inte ägt rum. Dock ska bestämmelsen tolkas restriktivt.¹⁴²

Informationssamtal initieras av en förälder som överväger att inleda en domstolsprocess.¹⁴³ Inom en vecka från att en förälder begär informationssamtal ska en tid erbjudas och inom en månad ska samtalet ha genomförts hos socialnämnden.¹⁴⁴ Eftersom vårdnadstvister ska handläggas skyndsamt med hänsyn till barn är det av betydelse att förfarandet med informationssamtal inte fördröjer tidsförloppet. Eftersom förhoppningen är att informationssamtal ska leda till färre domstolsprocesser har lagstiftaren ansett att en fördröjning om fyra veckor är acceptabel. Det finns dock situationer där informationssamtal inte är lämpligt. Det kan ibland ligga i linje med barnets bästa att ett beslut fattas så skyndsamt att ett informationssamtal anses fördröja processen.¹⁴⁵

Föräldrar kan, förutsatt att de är överens, lämna önskemål om att hålla samtalet senare och detsamma gäller om det föreligger hinder av tillfälligt slag. Är hindret däremot långvarigt bör

¹³⁷ SOU 2017:6 s. 172 f. samt Prop. 2020/21:150 s. 55

¹³⁸ SOU 2017:6 s. 229–232

¹³⁹ Prop. 2020/21:150 s. 56 samt s. 64

¹⁴⁰ 2 § lag om informationssamtal

¹⁴¹ Jämför yrkanden fram tills barnet blivit myndigt, 6 kap. 5 §, 6 kap. 14 a §, 6 kap. 15 a § samt 6 kap. 17 a § FB

¹⁴² 6 kap. 17 c § andra stycket FB jämte prop. 2020/21:150 s. 146

¹⁴³ 1 § lag om informationssamtal

¹⁴⁴ 5 § lag om informationssamtal

¹⁴⁵ Prop. 2020/21:150 s. 68

den förälder som inte är hindrad erbjudas ett enskilt samtal. Efter ett år kan ett nytt samtal begäras.¹⁴⁶

Huvudregeln är att föräldrarna ska delta på informationssamtalet gemensamt. I särskilda fall är det möjligt att hålla samtalen med en förälder åt gången. Att föräldrarna deltar samtidigt är fördelaktigt eftersom det ökar chanserna för att nå en överenskommelse.¹⁴⁷ Ett samtalsintyg utfärdas efter genomfört informationssamtal och lämnas till den eller de föräldrar som deltagit.¹⁴⁸ Intyget ska sedan biläggas ansökan om stämning som inges vid tingsrätten för att undvika risken för att domstolen kräver komplettering eller i värsta fall avvisar målet.¹⁴⁹

Under samtalet ska samtalsledaren muntligen lämna information till de föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol avseende frågor om vårdnad, boende och umgänge. Samtalen ska vidare innehålla relevant information som syftar till att föräldrarna ska nå en lösning innan inledande av domstolsprocess.¹⁵⁰ Genom innehållet i informationssamtalet bör konflikten dämpas och målsättningen är att föräldrarna ska komma överens.¹⁵¹ Eftersom varje familjs situation är individuell ska innehållet i och upplägget av informationssamtalet anpassas till de behov som finns. Barnets åsikter kan i vissa fall tas upp inom ramen för informationssamtalet.¹⁵² Om det inte är olämpligt ska föräldrar erbjudas samarbetsamtal och, om annat behov finns, hjälp i andra former.¹⁵³

Det intyg som utfärdas i direkt anslutning till informationssamtalet används av tingsrätten för att kontrollera att kravet är uppfyllt vad gäller deltagande.¹⁵⁴ Om särskilda skäl föreligger ska informationssamtal inte utgöra en processförutsättning, som nämnts ovan ska bestämmelsen om undantag från informationssamtal tolkas restriktivt. Domstolen ska avgöra huruvida talan ska avvisas eller ej i varje enskilt fall.¹⁵⁵

¹⁴⁶ HSLF-FS 2022:18 s. 5

¹⁴⁷ Prop. 2020/21:150 s. 58

¹⁴⁸ 8 § lag om informationssamtal

¹⁴⁹ 42 kap. 3 § RB samt prop. 2020/21:150 s. 145 f.

¹⁵⁰ 3 § jämte 7 § HSLF-FS 2022:18

¹⁵¹ 5 § HSLF-FS 2022:18.

¹⁵² 6 § HSLF-FS 2022:18

¹⁵³ 7 § lag om informationssamtal

¹⁵⁴ Prop. 2020/21:150 s. 69

¹⁵⁵ Ibid. s. 55 samt s. 146

4.6 Samförståndslösning inom ramen för domstolsprocess

Tingsrätten ska, om det inte är olämpligt, verka för att föräldrarna förlikas eller genom annan metod uppnår en samförståndslösning.¹⁵⁶ Det har konstaterats att det nästan i samtliga fall är av värde att föräldrarna når en samförståndslösning eftersom det är till det bättre för barnet. En samförståndslösning är föräldrarna ofta mer benägna att följa eftersom de själva satt ramarna för innehållet till skillnad från ett domstolsbeslut. Domstolen bör därför löpande under processen utreda möjligheterna till en samförståndslösning.¹⁵⁷

Domstolen har därtill en skyldighet att tillgodose att det finns en tillfredsställande utredning. Samtliga frågor ska bli tillbörligt utredda innan något beslut fattas. Om behövt kan domstolen uppdra att socialnämnden ska utföra eller inhämta ytterligare utredning.¹⁵⁸

Avgöranden från domstolar omfattar endast beslut som går att verkställa. Om parternas överenskommelse gäller annat kan inte det föras in i domslutet. På parternas begäran kan dock en anteckning om vad parterna i övrigt ingått för överenskommelse tas med i domen.¹⁵⁹ Fördelen med att låta anteckna överenskommelsen, trots att domstolen sällan prövar sakfrågan, är att samtliga förhållanden finns dokumenterade i en och samma handling.¹⁶⁰

4.6.1 Förlikningsverksamhet

Förlikningsverksamheten i svenska domstolar har en lång historia. Det konstaterades redan på 1980-talet att de allra flesta avskrivna dispositiva tvistemålen avskrevs med anledning av att parterna nått en förlikning. En grov uppskattning gjordes och 60 % av dispositiva tvistemål i de svenska tingsrätterna antogs avslutas genom förlikning. Att förlikning sker inom ramen för domstolsprocessen antog föregås av flertalet orsaker. Bland dessa uppgavs att parter kan antas bli medgörliga i större utsträckning när motparten visar handlingskraftighet och vilja att riskera en kostsam rättsprocess för sin sak.¹⁶¹

Handläggningen i domstol kan inledas genom att flertalet muntliga förberedelser hålls. Genom dessa bereds föräldrarna möjlighet att nå överenskommelser i vissa delar under processens

¹⁵⁶ 42 kap. 6 § samt 42 kap. 17 § första stycket RB

¹⁵⁷ SOU 2005:43 s. 260

¹⁵⁸ 6 kap. 19 § FB jämte SOU 2017:6 s. 104

¹⁵⁹ JO 2014/15 s. 41

¹⁶⁰ M. Sjösten, s. 259

¹⁶¹ SOU 1982:26 s. 137

gång. Under senare förhandling kan dessa överenskommelser utvärderas för att parterna i slutändan ska nå en så hållbar lösning som möjligt.¹⁶² Vid ett förfarande av detta slag är det viktigt att det finns en tydlig tidsgräns.¹⁶³ Tre muntliga förhandlingar har enligt Mats Sjösten ansetts vara rimligt i förhållande till syftet.¹⁶⁴

Den muntliga förberedelsen som hålls inledningsvis syftar till att utröna om det finns möjlighet eller förutsättning för att parterna ska nå en samförståndslösning. Målets beskaffenhet kan medföra att en samförståndslösning inte är lämplig eller på annat sätt inte möjlig att verka för.¹⁶⁵ Om en part uttrycker ovilja att försöka nå en överenskommelse får domstolen inte tvinga fram en sådan. Varje part har rätt att få sin sak avgjord efter prövning.¹⁶⁶

4.6.2 Göteborgsmodellen

Vid den första muntliga förhandlingen kan domstolen tillämpa den så kallade *Göteborgsmodellen*. Enligt modellen ges parterna i ett tvistemål möjlighet att ha enskilda samtal med domaren. Parternas ombud är också närvarande. Under tiden samtal förs med ena parten väntar motparten utanför för att de sedan ska byta plats med varandra. Samtal sker ofta växelvis mellan parterna för att lägga en bra grund för förlikning.¹⁶⁷

En förutsättning för att *Göteborgsmodellen* ska vara möjlig är att parterna medger att rätten håller samtal med vardera part för sig i strävan efter att nå en förlikning. Det måste tydliggöras att syftet är att nå en överenskommelse. Eftersom parterna inte närvarar vid varandras samtal kan ingen kontroll göras av de uppgifter som lämnas. Ett bemötande av de uppgifter som framkommit i de enskilda samtalen är grundläggande för att uppgifterna senare ska kunna användas i bedömning eller läggas till grund för beslut.¹⁶⁸

Om en överenskommelse nås kan målet avslutas genom att parterna återkallar sina yrkanden eller genom att domaren avkunnar en dom som motsvarar innehållet i överenskommelsen. För de fall en överenskommelse inte kan träffas återupptas målet och domaren ska planera för

¹⁶² SOU 2005:43, s. 257 samt M. Sjösten, s. 261 f.

¹⁶³ JO, beslut den 3 april 2013, dnr 1814-2012

¹⁶⁴ M. Sjösten, s. 261

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Artikel 6 EKMR samt prop. 2005/06:99 s. 104

¹⁶⁷ S. Svillar, *Allt du behöver veta om vårdnadstvist, praktiska råd för en lyckad process i domstolen*, 2020, s. 68

¹⁶⁸ E. Ficks, *Om domstolars förlikningsverksamhet i Sverige, Australien och Japan - en kritisk utvärdering av det svenska systemet*, SvJT 2008, s. 503

fortsatt handläggning. En samförstånds lösning kan också begränsas i tiden för att föräldrarna ska kunna avgöra huruvida den är möjlig att efterleva. Domstolen kan därför fatta ett interimistiskt beslut under samma tid.¹⁶⁹

4.6.3 Konflikt- och försoningsmodellen

Som ett alternativt sätt att lösa konflikter erbjuder numera flera tingsrätter inte bara *Göteborgsmodellen*. I syfte att föräldrar ska nå en lösning kring samarbetet om barn har också *Konflikt- och försoningsmodellen (KoF)* tagits fram. Metoden har utvecklats som en handläggningsmetod inom vilken tingsrätten samarbetar med familjerätten.¹⁷⁰ Syftet är att föräldrarna, med stöd i tingsrättens och familjerättens delaktighet, ska komma fram till varaktiga lösningar i enlighet med barnens bästa.¹⁷¹

När tingsrätten och familjerätten har kommit fram till att det aktuella målet är lämpligt för användningen av metoden skickas förslaget till föräldrarnas ombud.¹⁷² Konflikt- och försoningsmodellen tillämpas enbart efter en bedömning av huruvida det verkar finnas goda utsikter för att metoden når resultat. Ordinarie handläggningsmetod ska användas så snart erbjudande om metoden inte ges till föräldrarna eller om föräldrarna uttrycker ovilja att delta. För att metoden ska vara tillämplig och gynnsam för parterna förutsätts att det finns en grundtanke om att föräldrarna ska nå ett fungerande samarbete. Det måste finnas tid för flera samtal och föräldrarna förväntas ha ett öppet sinne för att faktiskt nå en lösning. Normalt används inte modellen under en längre period. Sammanträden hålls vanligtvis tre gånger med tre månaders mellanrum.¹⁷³

Konflikt- och försoningsmodellen används vid den muntliga förberedelsen i tingsrätten och närvarande vid tillfället är föräldrarna, domaren och en familjerättssekreterare från socialtjänstens familjerätt.¹⁷⁴ Till skillnad från "normal" handläggning ges föräldrarna en mer aktiv roll samtidigt som ombuden får en mer passiv roll under förhandlingen. Sekreterarens roll är att dela med sig av kunskap om barn och erfarenheten av att lösa familjekonflikter.¹⁷⁵

¹⁶⁹ S. Svillar, s. 69

¹⁷⁰ FoU Södertörn, s. 4

¹⁷¹ Ibid. s. 20 f.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ S. Svillar, s. 75

¹⁷⁴ FoU Södertörn, s. 4

¹⁷⁵ S. Svillar, s. 75

Det har konstaterats att metoden inte används i någon stor utsträckning. I många mål avbryts användningen av metoden och huvudförhandling återupptas. Utredningen framförde ett förslag om att ett mer genomtänkt urval av typen av konflikter som ansågs möjliga att handläggas inom ramen för metoden skulle göras. Därtill skulle ett urval av lämpliga föräldrar göras i större utsträckning. Föräldrarna måste vara motiverade och villiga att nå en samförståndslösning.¹⁷⁶

¹⁷⁶ FoU Södertörn, s. 21 samt s. 56 f.

5. Möjligheter till samförståndslösning enligt övrig nordisk rätt

Norge, Danmark och Finland har gemensamt med Sverige att det finns en uppfattning om att barn mår bäst när deras föräldrar är sams. Följande avsnitt syftar till att ge ytterligare perspektiv på synen på samförståndslösningar för att sedan kunna diskutera för- och nackdelar med det svenska systemet. Samtidigt åskådliggörs alternativa konfliktlösningsmetoder som används i närliggande rättsordningar.

5.1 Norge

Den norska lagstiftaren är av uppfattningen att överenskommelser mellan föräldrar är det bästa för barnen och att föräldrar på egen hand ska kunna åstadkomma en lösning som lämpar sig för just deras situation och deras barn.¹⁷⁷ Ibland kan dock inte föräldrar nå en överenskommelse på egen hand. Ett rättsligt avgörande kan i vissa fall vara den bästa lösningen. Den norska lagstiftningen omfattar flera möjligheter för föräldrar att enas och lagstiftaren har berett föräldrar många tillfällen att nå en överenskommelse.¹⁷⁸

I Norge är huvudregeln att gemensam vårdnad inte upphör i samband med separation eller skilsmässa. Frågor om vårdnad och umgänge med barn kan förändras genom avtal eller avgörande i domstol.¹⁷⁹

5.1.1 Upprättande av avtal

Föräldrar som separerar eller skiljer sig kan komma överens om att de ska ha gemensamt föräldraansvar eller att någon av dem ska ha det ensamt. Det är möjligt att upprätta ett avtal om förändringen.¹⁸⁰ Såväl avtal som beslut om *foreldreansvaret* ska registreras hos den norska motsvarigheten till Skatteverket, *folkregisternmyndigheita*. I samband med registrering i *folkeregistret* får avtalen juridisk giltighet.¹⁸¹

Ett avtal vars innehåll kan konstateras vara i linje med barnets bästa kan verkställas. För att verkställighet ska vara möjlig förutsätts ett särskilt förfarande.¹⁸²

¹⁷⁷ 48 § lov 8. april 1981 nr. 7 om barn och foreldre, framöver "Barnelova" jämte NOU 1998:17 s. 12

¹⁷⁸ Se följande underavsnitt.

¹⁷⁹ 34 och 56 §§ Barnelova

¹⁸⁰ 34 § samt 36 § Barnelova

¹⁸¹ 39 § Barnelova

¹⁸² 55 § 1 stycket Barnelova. Ytterligare utveckling av förfarandet är inte av vikt för uppsatsen.

5.1.2 Obligatorisk medling

Obligatorisk medling har i Norge varit förekommande i äktenskapliga frågor sedan länge, syftet var fram till år 1993 att bevara äktenskapet. Sedan mitten på 90-talet är medlingen enbart obligatorisk för föräldrar som har gemensamma barn och planerar att separera.¹⁸³ Skiftningen från att endast fokusera på äktenskapet till att även omfatta frågor om barn härleds från den kritik som uttrycktes i förhållande till att lagstiftaren inte tillmötesgått föräldrars behov av att kunna diskutera frågor som rör barn. Eftersom medlingen syftar till att skona barn från föräldrars konflikter vid separation kan konstateras att reformen genomfördes med hänsyn till barnets bästa.¹⁸⁴

Medlingen är numera obligatorisk oaktat om föräldrarna är ense eller ej i situationer där barn under 16 år är involverade.¹⁸⁵ Målsättningen med deltagandet i medling är att föräldrarna i ett tidigt skede ska nå en samförståndslösning och att det upprättas ett skriftligt avtal.¹⁸⁶

Varje föräldrapar som genomgår medling måste spendera *minst* en timma men *max* sju timmar tillsammans med en medlare. Det är enbart den första medlingstimman som är obligatorisk, en medlare kan inte tvinga föräldrar att delta fortsättningsvis eftersom deltagande under tvång sällan leder till en hållbar lösning.¹⁸⁷

Tidigare har tidsomfattningen varit minimum tre timmar och maximum fyra timmar. Om föräldrarna var eniga om att ett fjärde möte behövdes, utöver de grundläggande tre timmarna, kunde det erbjudas. Timmarnas omfattning förändrades för att i större utsträckning kunna skraddarsys efter föräldrarnas behov. Föräldrar som inte har nytta av medling, där det tidigt är uppenbart att medling inte kommer att leda till en överenskommelse, ska inte behöva delta i ytterligare resurskrävande möten med medlare. Förändringen skapade en omfördelning av resurser. Föräldrar med större konflikter kunde därigenom erbjudas mer tid.¹⁸⁸ År 2018 reviderades barneloven av ett lagutskott.¹⁸⁹ Återigen fördes antalet medlingstimmar på tal.

¹⁸³ NOU 1998:17 s. 29

¹⁸⁴ Ot.prp. (1991/1992) nr. 91 s.1

¹⁸⁵ 51–54 §§ Barnelova samt 26 § lov 4. juli nr. 47 om ekteskap, framöver “Ekteskapsloven”.

¹⁸⁶ 51–52 §§ Barnelova jämte Ot.prp. (1991/1992) nr. 91 s.1

¹⁸⁷ Ot.prp. nr. 103 (2004/2005) s. 18

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ NOU 2020:14 s. 15

Utskottets nya förslag var att utöka minimum antal timmar från en till sex timmar. Remissbehandling pågår fortsatt, vilket ger upphov till en potentiell förändring i framtiden.¹⁹⁰

Inom tre veckor från begäran ska det första medlingstillfället erbjudas föräldrarna. Medlarens ansvar är att informera föräldrarna om relevanta bestämmelser. I de fall föräldrarna inte kommer överens ska alternativa metoder till att nå en samförståndslösning diskuteras.¹⁹¹ Huvudregeln är att föräldrarna ska delta i medlingen tillsammans men undantag tillåtas i särskilda fall.¹⁹² Efter det första genomförda medlingstillfället utfärdas ett intyg som senare redovisas till domstolen. Intyget har en giltighetstid om sex månader och för de fall tiden löper ut måste medling genomföras på nytt¹⁹³. Medlingsintyget är därmed en processförutsättning för att få väcka talan i domstol.¹⁹⁴

Domstolen kan utse en sakkunnig som är delaktig under medlingen. Vanligtvis utgörs den sakkunnige av en utbildad socionom eller en psykolog. Den sakkunniges uppgift är att främja medlingen och handleda föräldrarna. Det är den sakkunniga som agerar styrande för att hitta lösningar. Den sakkunniga har två roller, den ena är medling och den andra är att samla ett tillfredsställande material till rättegången. Systemet med motstridiga uppgifter har kommit att kritiserats. Rättssäkerheten kan äventyras eftersom samma sakkunnig kan vara delaktig i båda processerna. Den sakkunniges arbete är inte heller konfidentiellt vilket ger upphov att uppgifter som framkommit under medlingen kan inkluderas i vårdnadsutredningen och därmed kommande rättegång.¹⁹⁵

Under 2021 registrerades närmare 20 000 avslutade medlingsförfaranden i ärenden om äktenskaps- och föräldratvister. 51 procent av medlingsärendena avslutades genom att ett avtal upprättades. Medlingsförfaranden med anledning av vårdnadstvister resulterade i 29 procent av fallen med ett upprättat avtal.¹⁹⁶

¹⁹⁰ NOU 2020:14 s. 288

¹⁹¹ 5 § foreskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven

¹⁹² NOU 1998:17 s. 30

¹⁹³ 54 § Barnelova

¹⁹⁴ 56 § Barnelova jämte Ot.prp. 103 (2004/2005) s. 17

¹⁹⁵ Se bland annat 50 § Barnelova

¹⁹⁶ Statistisk sentralbyrå, *tabell 10939*, 2021.

Syftet med den obligatoriska medlingen är att i ett så tidigt skede som möjligt fånga upp föräldrar i konflikt och genom andra metoder än domstolsprocess nå en lösning på konflikten.¹⁹⁷

5.1.3 Vårdnadstvist, förfarandet i domstol

För att domstolen, om inte särskilda skäl föreligger, inte ska avvisa talan om vårdnad förutsätts att föräldrarna deltagit i medling och kan uppvisa ett intyg däriifrån.¹⁹⁸ När en talan har väckts i domstol ska domaren fortlöpande under processens framfart överväga möjligheten att nå en förlikning.¹⁹⁹ Ansvar för att parterna ska känna till förlikningsförfarandet åligger även advokater som enligt Barnelova arbetar med vårdnadsärenden. Föräldrar ska i så stor utsträckning som möjligt erbjudas en förlikningsförhandling.²⁰⁰

I förarbeten konstateras att överenskommelser mellan föräldrarna ger upphov till mer flexibla och praktiska lösningar än en dom, något som läggs till grund för ett bättre samarbete i förlängningen. Därtill konstateras att föräldrar är mer motiverade att följa en domstoluppställning som tillkommit genom förhandlingar och rimliga kompromisser snarare än ett beslut som föräldrarna inte haft något inflytande över. En stor del av målen gällande vårdnad om barn slutar också med att förlikning sker antingen vid förberedelsen inför eller under huvudförhandlingen.²⁰¹

Inom ramen för domstolsprocessen kallas parterna till flera förberedande möten där tvisten klagas i tydligare termer för att domaren senare ska kunna diskutera handläggningsfrågor och om möjligt kan domaren medla under tidens gång.²⁰² Den norska domstolen kan även förordna om interimistiska prövoperioder. En preliminär lösning ges möjligheten att utvärderas i realiteten under en förutbestämd tid.²⁰³

¹⁹⁷ Ot.prop. nr. 91 (1991–1992) s. 1

¹⁹⁸ 56 § 2 stycket Barnelova

¹⁹⁹ 59 § samt 61 § Barnelova

²⁰⁰ 49 § Barnelova

²⁰¹ NOU 1998:17 s. 13 samt s. 20

²⁰² 61 § Barnelova samt SOU 2005:43 s. 258

²⁰³ 61 § 7 p Barnelova

5.2 Danmark

Danmark har genomfört en reform på det familjerättsliga området och den mest betydande ändringen i förhållande till uppsatsen gäller att den gamla lagen om *forældremyndighed og samvær*²⁰⁴ ersattes av en ny lag om *forældreansvar*²⁰⁵ år 2007. Den största skillnaden med betydelse i förevarande situation huvudregeln som numera är att gemensam vårdnad ska kvarstå även efter föräldrar genomgått en skilsmässa eller separation.²⁰⁶ Med detta har lagstiftaren betonat vikten av att barn har tillgång och rätt till båda sina föräldrar. Även föräldrar som inte bor och lever som ett par ska kunna fatta gemensamma beslut och ta ansvar över barnet.²⁰⁷

5.2.1 Upprättande av avtal

Vill vårdnadshavare åstadkomma en förändring i vårdnaden kan ett avtal upprättas mellan parterna. Avtalet anmäls till statsförvaltningen alternativt till domstol. För att avtalet ska vara giltigt får det inte vara begränsat i tiden eller på annat sätt villkorat.²⁰⁸

I fall föräldrar inte kan enas om frågor rörande barn kan talan föras i domstol och åläggas en domare att fatta beslut. I frågor som rör ensam vårdnad måste det finnas tungt vägande skäl för att ett beslut ska fattas.²⁰⁹ Avgörande betydelse har huruvida föräldrar kan åsidosätta sin konflikt sinsemellan och inte låta den gå ut över gemensamma barn.²¹⁰

5.2.2 Statsförvaltningens skyldighet

I Danmark ska föräldrar som är oeniga i frågor om barn vända sig till den administrativa myndigheten Statsförvaltningen. Myndigheten ska verka för att föräldrarna ska nå en samförståndslösning och har ett antal metoder att använda sig av.²¹¹

För de fall föräldrar inte når en överenskommelse vad gäller vårdnad eller boende kan ett interimistiskt beslut meddelas, ärendet hänförs sedan till domstol för ett slutligt beslut i

²⁰⁴ Lov nr. 387 af 14 juni 1995 om forældremyndighed og samvær

²⁰⁵ Lov nr. 499 af 6 juni 2007 om forældreansvar (fortsättningsvis lag om forældreansvar)

²⁰⁶ 8 § lag om forældreansvar

²⁰⁷ Lovforslag nr. L 133, se kap. 1.2 - *Oversigt over lovforslaget*

²⁰⁸ 9, 10, 10 a och 13 §§, lag om forældreansvar

²⁰⁹ 11, 14 §§, lov nr. 499 af 6 juni 2007 om forældreansvar

²¹⁰ Lovforslag nr. L 133, se kap. 13 - *Samlet vurdering af lovforslagets konsekvenser* 11 §

²¹¹ se 21 § lov nr. 766 af 7 augusti 2019 om Familieretshuset (fortsättningsvis lag om Familieretshuset)

ärendet.²¹² Om ärendet gäller umgänge har Statsförvaltningen behörighet att fatta ett slutligt beslut på egen hand.²¹³

25 000 ärenden behandlas årligen av Statsförvaltningen, 9 000 av dessa avser konflikter om vårdnad eller boende. Närmare 30 % av ärendena som avser vårdnad och boende hänförs till domstol för slutligt beslut.²¹⁴

5.2.2.1 Vägledningsmöte

Det inledande steget i försök att nå en överenskommelse är att föräldrarna är skyldiga att delta i ett vägledningsmöte.²¹⁵ En kallelse till föräldrarna ska skickas så vitt det är möjligt inom 10 dagar från dagen då Stadsförvaltningen mottog ärendet.²¹⁶ Mötet har som mål att ge information till föräldrarna och att i ett inledande skede utröna möjliga lösningar som ligger i linje med barnets bästa. Det är först efter försök till förlikning hos Statsförvaltningen föräldrar kan inleda en domstolsprocess.²¹⁷

Om vägledningsmötet inte når framgång i bemärkelsen att en överenskommelse är Statsförvaltningen skyldig att tillgodose föräldrars behov av ytterligare hjälp. Föräldrar som är eniga i enstaka väsentliga frågor ska hänvisas till rådgivning eller medling genom statsförvaltningen.²¹⁸ Uppgifter som nämnts under mötena får inte lämnas vidare utan att parterna uttryckligen godkänt det.²¹⁹

5.2.2.2 Konfliktmedlingsmöte

Behöver föräldrar hjälp för att lösa sina meningsskiljaktigheter om vårdnad, boende och umgänge eller deras föräldrasamarbete kan en ansökan om konfliktmedling göras. När föräldrar har särskilda svårigheter rörande samarbetet kring barn är det aktuellt att boka ett konfliktmedlingsmöte. En förutsättning för att konfliktmedlingsmöte ska kunna äga rum är att

²¹² 28 § lag om föräldreansvar

²¹³ 29 § lag om föräldreansvar

²¹⁴ SOU 2017:6 s. 223

²¹⁵ 31a § lag om föräldreansvar

²¹⁶ 14 § lag om Familieretshuset

²¹⁷ SOU 2017:6 s. 223 samt prop. 2020/21:150 s 56

²¹⁸ 32 § lag om föräldreansvar

²¹⁹ 23 § lag om Familieretshuset

en process inte har inletts i domstol. Det är vidare en förutsättning att båda föräldrarna är delaktiga i mötet.²²⁰

Medlaren i familjerättsliga sammanhang ska ta hänsyn till de särskilda förhållanden som kännetecknar föräldrars konflikter i förhållande till deras barn. Det faktum att föräldrarna är före detta partners betyder att de vanligtvis har en långvarig och betydande nära relation. Att parterna är föräldrar betyder att de kommer att ha en fortsatt relation med det gemensamma barnet. Därtill utgör konfliktens föremål ett barn vilket innebär att barnet har en egen position i förhållande till konflikten.²²¹

En särskild metod har utformats för att genomföra mötena. Det framgår att konfliktmedlingen utmärker sig för att parterna kan bestämma själva vad medlingen ska användas till. Om det ska fokuseras på särskild lösning av särskilt problem eller om det ska beröra hela föräldrarnas samarbete kring barnet. Medlaren använder en teknik för att diskussionen ska bidra med mer insikt i motpartens förståelse för att på detta vis hitta nya möjligheter. Det ingår inte i en medlares uppdrag att bidra med råd, vägledning eller för den delen fatta något beslut.²²²

5.3 Finland

Parallellt med att antalet vårdnads mål ökar i Sverige ökar också antalet vårdnadstvister i Finland. Årligen genomgår föräldrar till 30 000 barn en skilsmässa.²²³ Målet i varje situation är att föräldrarna, för barnets bästa, ska nå en samförståndslösning utanför domstol. 90 % av alla mål i Finland avgörs genom att parterna når en samförståndslösning som fastställs av socialnämnden. Trots det behandlas 1 800 - 2 000 vårdnadstvister i tingsrätterna varje år.²²⁴

5.3.1 Upprättande av avtal

Den finländska möjligheten föräldrar erbjuds för att få en samförståndslösning fastställd i avtalsform har varit en stark föregångare till det svenska införandet. Det kallas inte sällan för "den finska modellen" eller "den finländska modellen".²²⁵

²²⁰ 32 § lag om föräldreansvar

²²¹ Familjeretshuset, *Etiske retningslinjer for konfliktmægling i Familjeretshuset*, 2019, punkten 1.

²²² Etiske retningslinjer for konfliktmægling i Familjeretshuset, punkterna 4 och 5.

²²³ RP 186/2013 rd s. 4

²²⁴ RP 284/2010 s. 10 samt RP 186/2013 rd s. 4

²²⁵ Prop. 1997/98:7 s. 28 samt SOU 1995:79 s.106 f. och s. 202 f.

Föräldrar kan i relativt stor utsträckning lösa vårdnads-, boende och umgängesfrågor genom avtal som fastställs av socialväsendet.²²⁶ En barnatillsyningsman kan ge föräldrar råd och har därtill befogenhet att godkänna det avtal som föräldrarna eventuellt når.²²⁷ Att avtalet baseras på barnets bästa är grunden för ett giltigt innehåll.²²⁸ Ett fastställt avtal är giltigt och kan verkställas i enlighet med ett domstolsavgörande som vunnit laga kraft.²²⁹

Under 2021 godkände socialnämnden 24 870 avtal om vårdnad, boende och umgänge. Närmare 70 % av de fastställda avtalen var nya avtal, 2 % av avtalen ändrade domstolsbeslut och 28 % av avtalen upprättades för att ändra ett av socialnämnden tidigare godkänt avtal.²³⁰

5.3.2 Medling genom socialväsendet

Föräldrar kan söka hjälp genom socialväsendet och kan då tilldelas en medlare för att lösa konflikter inom familjen. Varje kommun ska sörja för att medling anordnas. Medlaren kan underlätta för föräldrarna att lösa sin tvist genom förhandling och därtill upprätta och sedan godkänna det avtal som slutits. Det finns särskilt fokus på barnets ställning och familjen som trygga punkt. Det är av stort värde att medling genom socialväsendet är frivilligt och därtill att det är ett konfidentiellt förfarande.²³¹

Socialväsendet är också ansvariga för att tillse att domstolen har ett tillräckligt underlag vid bedömning i frågor om barn. En utredning av familjens ställning och barnets trygghet ska göras. Om det under utredningens process framgår att föräldrarna kan nå en överenskommelse har socialnämnden utrymme för att även i det skedet godkänna avtal.²³²

5.3.3 Medling inom ramen för domstolsväsendet

Domstolen är skyldig att föra möjligheten till samförståndslösning på tal. Nya lagändringar som infördes år 2014 medförde att ett medlingsförfarande togs i bruk i samtliga tingsrätter.²³³

²²⁶ 2 kap. 7–8 §§ Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983

²²⁷ 2 kap. 8 § Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983

²²⁸ 2 kap. 10 § Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983

²²⁹ 2 kap. 8 § Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983

²³⁰ Institutet för hälsa och välfärd, *Statistikrapport - Underhåll och vårdnad av barn samt utredning av föräldraskap, Tabellbilaga 2.1*, 2022

²³¹ 20-23a §§ Äktenskapslag 234/1929 se också 2 kap. 13 § Lag om medling

²³² 3 kap. 16 § Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983

²³³ Lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar 394/2011, fortsättningsvis "Lag om medling"

Medlingen inom ramen för domstolsprocessen används som ett snabbt och effektivt alternativ till en fullföljd rättegång och används när saken är lämplig och ändamålsenlig.²³⁴

Målet med medlingsförfarandet är att i ett så tidigt skede som möjligt ingripa i föräldrarnas meningsskiljaktigheter för att undvika konfliktens utveckling. Det förutsätts därför att medlingsförfarandet inleds skyndsamt.²³⁵

Medlingen kan hänskjutas av rätten, begäras av parterna i tvisten eller genom en skriftlig ansökan från föräldrar som inte ännu väckt talan.²³⁶ Så snart domstolen har fattat beslut om att medling ska äga rum ska ett medlingssammanträde ordnas.²³⁷ Om parterna når en förlikning nedtecknas samförståndslösningen och godkänns för att tillmätas samma betydelse som ett domstolsbeslut.²³⁸ I fall en samförståndslösning inte kan nå återupptas domstolsförfarandet.²³⁹

Syftet med medlingsförfarandet är att erbjuda föräldrarna ytterligare hjälp, som ett sista försök när andra tjänster varit otillräckliga för att förlikas. Domstolsmedling ska därmed inte ersätta skolväsendets uppgifter och tjänster för föräldrar. Förhoppningen är att den kommunala servicen ska vara tillräcklig.²⁴⁰

Medlingen i domstol leds av en domare och inte sällan i närvaro av ett sakkunnigt biträde, oftast en psykolog eller en socialarbetare, som för fram barnrättsperspektivet.²⁴¹ Föreningen av en juridisk domare och ett sakkunnigt biträde ska bidra till att såväl juridiska och psykiska konflikter löses.²⁴² Därtill präglas domstolsarbete av opartiskhet och objektivitet i samtliga hänseenden, vilket kan bidra till att föräldrar når en enighet.²⁴³ Medlarens uppgift är att låta föräldrarna nå en samförståndslösning på egen hand. Emellertid finns det inget som hindrar att denne lägger fram förslag om samtycke ges från föräldrarna.²⁴⁴

²³⁴ 2 kap. 3 § Lag om medling

²³⁵ RP 186/2013 rd. s. 14

²³⁶ 2 kap. 4 § Lag om medling

²³⁷ 2 kap. 10 § Lag om medling

²³⁸ 2 kap. 9 § Lag om medling

²³⁹ RP 186/2013 rd. s. 15 samt RP 114/2004 s. 24 f.

²⁴⁰ RP 186/2013 rd s. 11

²⁴¹ 2 kap. 5 § Lag om medling samt 17 b-c §§ Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983

²⁴² SOU 2017:6 s. 224 f.

²⁴³ RP 114/2004 s. 47

²⁴⁴ 2 kap. 7 § Lag om medling

Ofta når parterna en överenskommelse som får bekänna färg i maximalt sex månader. Parterna kallas sedan till ett andra sammanträde och kan där välja att stadfästa samförståndslösningen.²⁴⁵

I 77 % av medlingsförsöken nåddes en förlikning mellan parterna. Därtill minskade antalet begärda utredningar från socialväsendet eftersom parternas konflikt inte längre förutsatte att en utredning lades till grund för ett domstolsbeslut. Ett beslut träffades i alla delar i 62 % av fallen och enbart 15 % av fallen nådde en förlikning till viss del.²⁴⁶

När en samförståndslösning inte nåtts genom medling i domstol inleds en rättegång, domaren som varit del i medlingen kan inte agera domare i det vårdnadsmål som efterföljer medlingen.²⁴⁷

²⁴⁵ 2 kap. 8 § Lag om medling, se även SOU 2017:6 s. 224 f.

²⁴⁶ RP 186/2013 rd. s. 9

²⁴⁷ 2 kap. 14 § Lag om medling

6. Samförståndslösningar - en analys

6.1 Relationen till barnets bästa

Det finns idag en presumtion om att samförståndslösningar är i harmoni med barnets bästa och därför det som förespråkas i majoriteten av vårdnadstvister.²⁴⁸ Sedan införandet av många av metoderna som används för att åstadkomma samförståndslösningar har vårdnadstvister i domstol ändå ökat. Det finns därför skäl att ifrågasätta det stöd som lagts till grund för varför samförståndslösningar tillmäts så stor betydelse.

Att ha samförståndslösningar som mål i alla vårdnadstvister mot bakgrund av att just samförståndslösningen är utgör barnets bästa är inte helt givet. Synsättet kan jämföras med uppfattningen om att gemensam vårdnad är det som tillgodoser barnets bästa. I såväl motiven till presumtionen om samförståndslösningar som presumtionen om gemensam vårdnad har konstaterats att det är i enlighet med barnets bästa.²⁴⁹ I själva verket går det att diskutera om inte föräldrarnas samarbetsförmåga är det som är avgörande för barnets bästa. Gemensam vårdnad fungerar inte i praktiken om inte föräldrarna kan enas i frågor som rör deras barn och detsamma gäller samförståndslösningar. Det är ostridigt att barn mår bäst när föräldrarna är sams och varken gemensam vårdnad eller en samförståndslösning innebär *per se* att föräldrarna är sams. Samförståndslösningen innebär inte heller att föräldrarna har åstadkommit den bästa grunden för ett fortsatt samarbete.

Det bästa för barnet är att undvika processande i domstol, att bli indragen i en fördjupad konflikt eller att bli föremål för flertalet utredningar i många instanser.²⁵⁰ Optimalt vore att föräldrar på egen hand kom överens om hur de ska gå tillväga i frågor som rör deras egna barn. Det förekommer tillfällen då föräldrar fått ett domstolsbeslut eller att de gemensamt upprättat ett avtal och att detta ändå inte efterlevs. Samarbetssvårigheterna som föranledde konflikten om vårdnad kan tänkas kvarstå även efter att ett beslut fattats eller ett avtal upprättats. När så är fallet går det att ifrågasätta huruvida en samförståndslösning är i enlighet med barnets bästa.

²⁴⁸ Se avsnitt 2.3 *Samförståndslösning - en kompromiss mellan föräldrar?*

²⁴⁹ Se avsnitt 3.1 *Gemensam vårdnad som utgångspunkt*

²⁵⁰ Se avsnitt 2.2 *Barnets bästa i vårdnadsfrågor*

Gemensamt för samtliga rättsordningar som redogjorts för är lagstiftarens syn på föräldrar som mest lämpliga för att hitta den bästa lösningen för just deras barn.²⁵¹ Uppfattningen är att utomstående aktörer såsom domstol eller sociala myndigheter enbart ska “lägga sig i” i situationer då föräldrar inte kan komma överens i frågor som rör barn. Såväl regelverket bakom som de metoder som erbjuds föräldrar i vårdnadstvist fokuserar på att nå föräldrarna ska nå en samförståndslösning. Föräldrar som inte är överens erbjuds få möjligheter för att få hjälp med att lösa grunderna till meningsskiljaktigheter dem emellan. Däremot erbjuds långtgående och flertalet möjligheter till att lösa vårdnadsfrågan. När en samförståndslösning har träffats krävs ett långtgående samarbete mellan föräldrarna och samförståndslösningen förutsätter nästan att de åsidosatt grunden till sin konflikt sekunden då den uppkommer. Något som i många fall kan tänkas vara svårt att efterleva i verkligheten om meningsskiljaktigheterna kvarstår.

6.2 Ett konflikt drivande system?

De metoder och tillvägagångssätt som utvecklats hanterar svårligen djupa konflikter mellan föräldrar eftersom de i stor utsträckning förutsätter att föräldrarna är villiga att enas, åtminstone inom en snar framtid. För att de tillvägagångssätt som erbjuds utanför domstolen ska nå framgång krävs vilja, motivation och framförallt frivillighet från föräldrarnas sida. Osäkerhetsfaktorer som påverkar vägen mot en samförståndslösning är föräldrarnas ageranden och deras vilja att samarbeta. Föräldrarna förutsätts dels ha möjlighet att resonera sig fram till den lösningen som passar bäst för just deras barn och dels bibehålla viljan och motivationen att samarbeta under hela processens gång. Att föräldrar numera måste delta i informationssamtal inför att talan väcks vid domstol kan ifrågasättas ur perspektivet att det enbart innehåller information.²⁵² Det kan i många fall tänkas vara svårt att tillgodogöra sig information i en konfliktfylld och krisartad situation och föräldrar som redan innan samtalet är ovilliga att samarbeta får inom ramen för informationssamtalet ingen stöttning i sin hantering av konflikten. Det går att diskutera avsaknaden av ett motivationshöjande inslag i samtalen.

När konflikter som involverar barn blir föremål för flertalet insatser för att bromsa konfliktens utveckling finns det ingen garanti för att något tillvägagångssätt som används når framgång. I många fall hänförs eller återförs ärenden till domstolarna efter misslyckade försök. Metodernas frivillighet och förutsättningen att det föreligger samarbetsvillighet kan i många fall leda till att

²⁵¹ Se bland annat avsnitt 4 *Möjligheter till samförståndslösning enligt svensk rätt* och avsnitt 5.2 *Norge*

²⁵² Se avsnitt 4.5.2 *Tillvägagångssätt*

metoder för att lösa konflikter istället utgör överflödiga processer inför en huvudsaklig process i domstol. Något som förefaller vara allt lagstiftaren (och samhället) inte vill.

Det är inte heller att förringa de konsekvenser som följer av att föräldrar i konflikt och deras barn inte sällan blir aktuella för flertalet åtgärder och insatser från tingsrätt, familjerätt och övrig socialtjänst. Mängden insatser och faktumet att föräldrarna tvingas vara i kontakt med olika myndigheter kan bidra till att konflikten förstärks.²⁵³ Kan det vara så att våra system i själva verket är konflikt drivande som huvudregel och att de når stor framgång endast undantagsvis?

Möjligheten att senare åstadkomma en förändring av ett domstolsavgörande eller ett upprättat avtal mellan föräldrar är begränsad till att ett nytt avgörande eller avtal ersätter det gamla eller att det första begränsas i tiden. Föräldrar förutsätts att på studs vilja verka för en samförståndslösning och för de fall de ändrar sig senare måste en ny process inledas. Instanserna hjälper föräldrar i första skedet i den bemärkelsen att vi lyfter fram samförståndslösningar som det enda rättvisa alternativet för barn. När samförståndslösningen senare inte fungerar i praktiken lämnas föräldrar ofta därhän.

När förutsättningar saknas för att konfliktlösningsmetoderna ska nå framgång går det att ifrågasätta att lagstiftaren fortsatt har lagt fokus på att föräldrar till varje pris ska enas. I praktiken kan ett föräldrapar efter en separation genomgå; ett samarbetsamtal och inte nå en samförståndslösning, ett informationssamtal för att få information om att det bästa är att nå en samförståndslösning och senare en förlikningsverksamhet för att inom ramen för domstolen nå en samförståndslösning. Om dessa metoder inte fungerat kan domstolen också hänföra föräldrarna till medling för att där försöka nå en samförståndslösning.²⁵⁴

Alternativet att inte använda de metoder som finns att tillgå utanför domstolen skulle innebära att en process i domstol blir det enda som kvarstår. Såväl lagstiftaren som domstolarna har tydliggjort att syftet med ett avgörande inte handlar om att tillfredsställa föräldrar och skipa rättvisa dem emellan. Avgörande för beslutsfattandet i domstol är enbart barnets bästa. Lagstiftaren har dessutom klargjort uppfattningen om att en dom inte i lika stor utsträckning följs som en gemensamt framlagd överenskommelse.

²⁵³ Jämför avsnitt 2.2, 2.3 samt 3.2

²⁵⁴ Se avsnitt 4 *Möjligheter till samförståndslösning enligt svensk rätt*

Det svenska systemet som innefattar flertalet möjligheter för att nå en samförståndslösning förefaller inte vara särskilt förutsebart. Medling finns men används väldigt sällan i praktiken. En del tingsrätter använder sig inte av konflikt- och försoningsmodellen medan andra förespråkar den starkt. Alla föräldrar är inte lämpliga för alla erbjudna metoder och vem det är som avgör det och enligt vilka bedömningsgrunder är svårt att utläsa.

Användningsområdena för de svenska möjligheterna till konfliktlösning skiljer sig åt. Samarbetssamtal har fått högsta prioritet av lagstiftaren i Sverige. Det utgör den första och dessutom den huvudsakliga instansen. Medling ska enbart användas i undantagsfall och tillkommer i sådana fall först senare under processen. Framförallt är medlingen ofta avhängig huruvida samarbetssamtal genomförts eller ej. Först när samtalen har konstaterats vara misslyckade bör medling sättas på prov. Informationssamtal är en förutsättning för att en domstolsprocess ska kunna äga rum varför den inte tävlar om samma användningsområde. Trots det har informationssamtalet fått oerhörd betydelse och framförallt oerhört engagemang. Informationssamtalet har införts med sikte på att det ska minska antalet vårdnadstvister i domstol. Föräldrar som bestämt sig för att ansöka om stämning mot barnets andra förälder har sannolikt skapat sig en uppfattning och en ståndpunkt som är svår att rubba.

Det svenska systemet är inte utformat för att hantera de konflikter som vårdnadsrelaterade frågor ofta innebär. Domstolen är inte ett optimalt forum att använda för att lösa en tvist föräldrar emellan. Det finns enbart ett litet utrymme för domaren att hantera själva konflikten och därtill ett litet utrymme för föräldrar att påverka resultatet av vårdnadstvist. Domstolens fokus på samförståndslösningar framstår som ett tillvägagångssätt för att skilja ärendet ifrån sig. När domstolen skiljer ärendet ifrån sig krävs inte sällan att föräldrarna och deras barn blir föremål för flertalet insatser från socialtjänsten. Samförståndslösningar är ett resultat av lagstiftarens och samhällets syn på en fortsatt sammanhållen "kärnfamilj" även efter separationen.

6.3 En jämförelse med utländska system

Det är uppenbart att målet är detsamma vad gäller samtliga system uppsatsen har behandlat. Fokus ligger på att föräldrarna i ett så tidigt skede som möjligt ska nå en samförståndslösning för att skona barnen från domstolsprocess. Vad syftet med metoderna är och hur de genomförs skiljer sig däremot åt en del.

I Norge behöver föräldrarna delta i obligatorisk medling innan en talan om vårdnad kan tas upp i domstol. Under 2022 infördes ett liknande system i Sverige där informationssamtal numera är en processförutsättning om inte särskilda skäl talar emot det.²⁵⁵ Den norska målsättningen kan tolkas som sådan att det en samförståndslösning har företräde framför ett meddelat domslut. Den initiala medlingen i Norge sikte på att lösa tvistigheter och målet med medlingen är att parterna redan i det initiala skedet ska nå en samförståndslösning.²⁵⁶ Den initiala motsvarigheten i Sverige, informationssamtalet, ska hållas objektivt och samtalsledaren ska inte ge parterna vägledning i konflikten på annat sätt än att informera om andra möjliga tillvägagångssätt. Det norska systemet innebär att föräldrar i större utsträckning måste diskutera konflikten och meningsskiljaktigheterna redan i ett initialt skede, medan det svenska systemet istället innebär att föräldrarna enbart ska befinna i samma rum och motta information om att det finns andra utrymmen att diskutera konflikten i.

De obligatoriska inslagen kan därför konstateras ha vitt skilda fokus. Det objektiva, sakliga och informationsfokuserade samtalet leder i sig inte till någon lösning mellan föräldrarna. För att föräldrar ska kunna diskutera frågor förutsätts att de bokar ett uppföljande samarbetsamtal. I Norge kan samförståndslösningen nås redan i det initiala mötet, medan föräldrar i Sverige måste återkomma till saken vid ett senare tillfälle. Tidpunkten för att kunna nå en samförståndslösning kan därmed konstateras vara förskjuten i Sverige.

Det danska systemet har lyckats åstadkomma en situation där domstolen och motsvarande sociala myndighet för familjerätt är mer särkopplade i jämförelse med de andra undersökta ländernas system. Det stora ansvaret för konflikter i vårdnadsärenden har lagts på familjerätten. Enbart en tredjedel av ärendena hänförs senare till domstolen. I Sverige kan föräldrar som vill ha utomstående hjälp med sin konflikt om vårdnad söka samarbetsamtal, för att sedan inse att de vill ta upp ärendet i domstol och därför måste delta i ett informationssamtal för att sedan inom ramen för domstolsprocessen hänföras till medling. Föräldrar skickas inte sällan mellan instanser²⁵⁷, vilket skapar ett mindre förutsägbart system och det förutsätter att föräldrarna har kontakt med flera olika handläggare på flera olika instanser.

²⁵⁵ Se avsnitt 4.6 *Informationssamtal*

²⁵⁶ Se avsnitt 5.2.1 *Obligatorisk medling*

²⁵⁷ Jämför avsnitt 4.3, 4.4, 4.5 och 4.6

I Finland avslutas 90 % av målen genom att en samförståndslösning fastställs i avtal. Trots att siffran är talande i sig är det av värde att ha i beaktning att antalet vårdnadstvister ökar årligen och att de varje år upprättas ett större antal avtal som har som funktion att ersätta ett gammalt. Att det under 2021 upprättades närmare 7 000 avtal av den sorten får antas innebära att processen inte är särskilt svårtillgänglig eller komplicerad. I Finland används dessutom medling med stor framgång, även i det finska systemet finns den förutsebarhet som i många fall kan saknas i det svenska systemet. Medlaren är i större utsträckning delaktig under samtalen och resultatet av medlingen är talande för att det är ett vinnande koncept för föräldrar i konflikt. Medlingsinstitutet finns i Sverige också, men används vid så få tillfällen att det går att ifrågasätta om det inte bör avskaffas helt eller åtminstone ska genomgå en rejäl reformering. Det faktum att domarna i våra svenska domstolar har negativa eller inga erfarenheter av medling ska inte innebära att den möjligheten undantas föräldrar i konflikt, särskilt inte med beaktande av att vi har ett grannland vars system fungerar väl.

7. Slutsats

7.1 Samförståndslösningar, ett hållbart fokus?

När en bedömning ska göras i en vårdnadstvist har utredande instans i uppgift att hitta den lösning som är bäst lämpad för barnet.²⁵⁸ En prognos över barnets framtida förhållanden ska göras. Detta innebär inte att en samförståndslösning måste presenteras som det bästa alternativet.

Det gemensamma föräldraansvaret kan konstateras vara det bästa för barnet eftersom det tillfredsställer barnets behov av stabil och långvarig kontakt med båda sina föräldrar. Dock är det av värde att diskutera hur ordningen fungerar i de fall samarbete inte kan upprätthållas mellan föräldrarna över tid. De svenska instansernas uppgift är att tillvarata barns intressen i konflikter om vårdnad för att kunna hitta en lösning som lämpar sig i varje enskilt fall. Det bästa för barnet är att det inte blir föremål för upprepade och långvariga konflikter i kombination med att ha föräldrar som är eniga.²⁵⁹ Det svenska systemet kan verka tvingande i förhållande till att föräldrar behöver genomgå många olika processer för att eventuellt

²⁵⁸ Se avsnitt

²⁵⁹ Se avsnitt 2 *Barnets bästa i förhållande till samförståndslösningar*

åstadkomma en samförståndslösning.²⁶⁰ Resultatet är inte övervägande positivt och mot bakgrund av upprepade processer och bristen på användningen av tillhandahållna tillvägagångssätt, exempelvis medling, går att ifrågasätta om inte systemet verkar konflikt drivande istället för konfliktlösande som huvudregel. Konfliktlösande som huvudregel skulle innebära att lösningarna som tillkommit är möjliga att efterleva under en lång tid och att det saknas behov av att ersätta dessa. Det skulle också innebära att konflikten löses, inte bara att en samförståndslösning tillkommit, och att lösningen nås inom en rimlig tidsperiod med hänsyn till barnets bästa.

Föräldrar har även efter separation barn tillsammans. Eftersom det saknas hinder för att på nytt väcka talan i domstol kan samma vårdnadstvist bli föremål för domstolsprocess flera gånger. Ett avtal som upprättats och senare godkänts av socialnämnden måste ersättas av ett annat avtal eller ett domstolsavgörande för att det ska bli ogiltigt, om inte föräldrarna valde att begränsa avtalet i tiden.²⁶¹ Det svenska systemet förefaller närmast förutsätta antingen vilja och motivation till ett evigt samarbete mellan föräldrarna eller upprepade processer. Systemets uppbyggnad gör det möjligt att återigen väcka talan om samma sak, om parterna senare är missnöjda med det som överenskommit. Hållbara lösningar får antas kräva att det finns förtroende för att de kommer att fungera i praktiken och att lösningen är möjlig att efterleva under flera år.

Mot bakgrund av att antalet vårdnadstvister i domstolar i Sverige fortsätter öka, trots införandet av otaliga metoder, krävs något. Vad detta ”något” innebär i praktiken är svårt att sätta ord på. Den konfliktbenägenhet som finns mellan föräldrar är svår att kontrollera och det är självklart en svår uppgift att förhindra att föräldrar hamnar i konflikt.²⁶² Men det system vi har verkar närmast konflikt drivande. Strävan efter samförståndslösningar och fokuset på att erbjuda många olika tillvägagångssätt för föräldrar att nå sådana ställs mot faktiskt hållbara lösningar.

Det svenska fokuset på samförståndslösningar faller på att det förutsätts vara avgörande och centralt i samtliga fall där inte uppenbart särskilda skäl föreligger. För att föräldrar ska vara undantagna det till synes obligatoriska försöken att nå en samförståndslösning krävs att det är uppenbart olämpligt. Det verkar som att lagstiftaren åstadkommit en drastisk förändring och

²⁶⁰ Jämför avsnitt 4.3, 4.4, 4.5 och 4.6

²⁶¹ Se avsnitt 4.1.2 *Tillvägagångssätt*

²⁶² Se 1.1 *Bakgrund*

begränsat utrymmet för att göra en bedömning för varje enskild situation och istället låtit synen på samförståndslösningar ta över.

7.2 Avslutande kommentar

Det inte alltid är möjligt att nå en kompromiss, särskilt inte i situationer där det som kompromissas om är ett gemensamt barn. En samförståndslösning är inte alltid det bästa slutresultatet. Fokuset på samförståndslösningar kräver att föräldrar i konflikt fortsätter att älsa sin konflikt. Sammanfattningsvis kan konstateras att det svenska systemet förefaller utgöra ett tafatt försök och ett spel för gallerierna. Fokuset på samförståndslösningar kan arta sig som ett tillvägagångssätt för domstolen att skilja ärendet ifrån sig. Tolkningen av lagstiftarens motiv kan därför vara att kärnfamiljen ska upprätthållas i största möjliga utsträckning även efter en separations fullbordan, trots att kärnfamiljen inte längre är ett faktum.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1973:32 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m.m..

Prop. 1975/76:170 Om ändring i föräldrabalken m.m..

Prop. 1981/82:168 Om vårdnad och umgänge m.m..

Prop. 1990/91:8 Om vårdnad och umgänge.

Prop. 1992/93:139 Om olovligt bortförande och andra övergrepp mot barn.

Prop. 1993/94:4 Om familjerådgivning.

Prop. 1994/95:224 Barns rätt att komma till tals.

Prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge.

Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler.

Prop. 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister.

Statens offentliga utredningar

SOU 1982:26 Översyn av rättegångsbalken I - Processen i tingsrätt - Del B.

SOU 1997:116 Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

SOU 1995:79 Vårdnad, boende och umgänge.

SOU 2005:43 Vårdnad - boende - umgänge: Barnets bästa, föräldrars ansvar.

SOU 2017:6 Se barnet!

Övrigt offentligt tryck

Kommittédirektiv från Justitiedepartementet, 2014:84

Rättsfall

NJA 2008 s. 304

NJA 2012 s. 933

Litteratur

Kleineman, Jan, Rättsdogmatisk metod, i Juridisk metodlära, Maria Nääv och Mauro Zamboni (red.), s 21–46, upplaga 2, Studentlitteratur, Lund, 2018

Sjösten, Mats, Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser, upplaga 5, Norstedts Juridik, Stockholm, 2020

Singer, Anna, Barnets bästa, om barnets rättsliga ställning i familj och samhälle, upplaga 7, Norstedts Juridik, Stockholm, 2019

Svillar, Selena, Allt du behöver veta om vårdnadstvister, praktiska råd för en lyckad process i domstolen, utgiven av författaren, 2020

Artiklar

Ficks, Erik, Om domstolarnas förlikningsverksamhet i Sverige, Australien och Japan — en kritisk utvärdering av det svenska systemet, Svensk Juristtidning 2008, s. 499–524

Olsen, Lena, Rättsvetenskapliga perspektiv, Svensk Juristtidning 2004, s. 105–145

Ryrstedt, Eva, Samarbetssamtal – leder de till en ”sann” överenskommelse för barnets bästa, eller bara en förhandlingslösning?, Svensk Juristtidning 2009 s. 821–841

Singer, Anna, Gemensam vårdnad för alla föräldrar - barnets bästa eller social ingenjörskonst?, Svensk Juristtidning 2014, s. 348–356

Sandgren, Claes, Är rättsdogmatiken dogmatisk?, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 2005, Vol. 118, nr 4-5, s. 648–656

Justitieombudsmännens ämbetsberättelser & beslut

JO 1982/83 s. 189

JO 1995/96 s. 74

JO 2015/15 s. 86

JO 2016/17 s. 56

JO:s beslut diariennr. 1814–2012

Publikationer från MFoF & Socialstyrelsen

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF - 2017:51).

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om informationssamtal (HSLF-FS 2022:18).

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Obligatoriska informationssamtal - Kunskapsstöd till familjerättsverksamheterna, 2022.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Samarbetssamtal - Kartläggning av föräldrar och samtalsledarens erfarenheter, 2016.

Socialstyrelsen, Vårdnad, boende, umgänge, Handbok - stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, 2012.

Socialstyrelsen, Socialstyrelsen redovisar 1988:17, Samarbetssamtal vid vårdnads- och umgängestvister.

Sveriges officiella statistik (SOS), Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Statistik om familjerätt 2020, tabell 7, Dnr. AD2020-1429, 2021.

Sveriges officiella statistik (SOS), Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Statistik om familjerätt 2021, Dnr. AD2022-777, 2022.

Sveriges officiella statistik (SOS), Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Statistik om familjerätt 2021, tabell 7, Dnr. AD2022-777, 2022.

Övrigt

BRIS, ” Lyssna på mig-barnets upplevelse av skilsmässa och föräldrars konflikter”, Hämtad 2022-11-18. www.bris.se/globalassets/pdf/rapporter/bris_lyssna_pa_mig.pdf .

Domstolsverket, Domstolsstatistik 2021, tabell 1.6. Hämtad 2022-10-01.

Statistiska centralbyrån, Statistiknyhet 2021-06-10 9.30. Hämtad 2022-10-02.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-familjestatistik-2020/>.

Utländskt material

Finland

Offentligt tryck

RP 114/2004 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar

RP 186/2013 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, av 5 och 10 § i lagen om medling i tvistemål och stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar samt av 17 § i socialvårdslagen

Övriga källor

Institutet för hälsa och välfärd, Statistikrapport 23/2022 - Underhåll och vårdnad av barn samt utredning av föräldraskap. Hämtad 2022-10-30.

<https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik-och-data/statistik-efter-amne/barn-unga-och-familjer/underhall-och-vardnad-av-barn-samt-utredning-av-faderskap>

Danmark

Offentligt tryck

Lovforslag nr. L 133 (2006/07), Forslag til forældreansvarslov, Bemærkninger til lovforslaget

Övriga källor

Familieretshuset, Etske retningslinjer for konfliktmægling i Familieretshuset, 2019

Norge

Offentligt tryck

NOU 1998:17 Barnefordelingssaker - avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted

NOU 2020:14 Ny barnelov - Til barnets beste

Ot.prp. nr. 91 (1991/1992)

Ot.prp. nr. 103 (2004/2005)

Övriga källor

Statistisk sentralbyrå 2021, tabell 10939 - *Avsluttede meklinger og resultat, etter region, meklingsinstans, årsak til meklings, statistikkvariabel og år.*
<https://www.ssb.no/statbank/table/10939/tableViewLayout1/>. Hämtad 2022-11-11.